

ଡିବ୍ରୁଗଡ଼ କଲେଜ ଆଲୋଚନୀ

—୧୯୪୮ ଡନ—

ସମ୍ପାଦକ—ଶ୍ରୀବିନୟ ଚନ୍ଦ୍ର ବରୁଣା

সূচী-পত্ৰ

		পৃষ্ঠা
১। কলিৰ মধ্যম কালত মহামানৱ মাহাত্মা গান্ধী—	শ্ৰীযতীন হাজৰীকা	১
২। বিদ্রোহী (গল্প)	— শ্ৰীভূপেন্দ্ৰ নাথ বৰপূজাৰী	৩
৩। অন্তিম যাত্ৰা	— অধ্যাপক বেণুধৰ ৰাজখোৱা	৮
৪। অসম্পূৰ্ণ (গল্প)	— শ্ৰীনবেন্দ্ৰনাথ চুতীয়া	৯
৫। এখন চিঠি	— শ্ৰীপ্ৰেমলতা বৰুৱা	১৫
৬। কুলি	— শ্ৰীনবীন শৰ্মা বৰদলৈ	১৯
৭। ডিব্ৰুগড় কলেজৰ বছেৰেকীয়া সঙ্গীত সম্মিলনৰ সভাপতিৰ অভিভাষণ	— শ্ৰীযুত জ্যোতিপ্ৰসাদ আগৰৱালা	২০
৮। এইবাৰ বসন্তৰ ফুলোতে গোলাপ	— বিবি	২৫
৯। জীৱনৰ ফেৰ	— শ্ৰীদেবেন্দ্ৰ নাথ সোনোৱাল	২৫
১০। বমাই-বতনী (এটি পুৰণি গল্প)	— অধ্যাপক—বেণুধৰ ৰাজখোৱা	২৮
১১। ভাৰতৰ নাৰী শিক্ষা	— শ্ৰীঅৰুণা বৰুৱা	৩০
১২। বৰাগী-গীত	— শ্ৰীযতীন হাজৰীকা	৩৩
১৩। সমালোচনা	—	৩৬
14. Monotheism of Vedic Religion	— Principal Jogiraj Bosu M. A. (Triple)	37
15. The Mahatma	— Taraprasanna Das	40
16. Out-door Game and its usefulness	— Biraranjon Baruah	45
17. Student in free India	— Vice-Principal L.P. Datta M.A., B.L.	47
18. Cinema Its bright and dark side	— Suzauddin Ahmed	50
19. Editorial Note	—	54

== তিব্বতগড় কলেজ আনোচনী ==

ন হি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্রমিহ বিদ্যাতে

দ্বিতীয় বছৰ }

জেঠ ১৮৭০ শকাব্দ

{ জুন ১৯৪৮

“কলিৰ মধ্যম কালত মহামানৱ মহাত্মাগান্ধী”

—যতীন হাজৰীকা।

প্রথম বাৰ্ষিক (কমাচ’)

আছিল ভাৰত মোৰ স্বাধীনচিৰীয়া
বুটিছৰ পদামত নাছিল যেতিয়া,
শত শত গৌৰবৰ বুৰঞ্জী বিদিত
ভাৰতৰ সত্যতা সৰ্ব্বোচ্চ তেতিয়া।

ভাৰতৰ একোনতো আকাল মৰণ আদি
নিদিছিলে দেখা আহি পিৰাচিনী হই ;
ঘৰে ঘৰে ভায়ে ভায়ে সমামিলা কই
কৰিছিলে মাতৃপূজা প্ৰেম-মন্ত্ৰ লই।

* * *

এনেতে আহিল বগা বুটিছ জাতিয়ে
সাগৰৰ পাব ভাঙি খলক লগাই ;
হুদিনতে বেহা মেলি থিতাতেই খুঁটি পুতি
ভাৰতীয় ডিঙা নাও দিলে ডুবোৱাই।

লাহে লাহে ভাৰতীৰ সন্তান মাজত
হিংসা হিংসি কেবোণে বিক্ৰিব ধৰিলে ;
নোৱাৰি হেচাৰ কোব বুটিছ বায়ুৰ
স্বাধীনতা বট গছ মাজতে ভাঙিলে।

অধৰ্মৰ সোঁত বলে সদীয়া কৰাচী জিনি
ধৰ্মৰ টুলুঙা নাও কৰি তলমল ;
ধৰে কোনে গুৰি বঠা নাই গুৰিয়াল
বিক্ৰমি বাহুৰে নিজ বেগৱতী ঢল।

তেনে সময়তে হল গান্ধী পৰতাৰ
পূণ্যৱতী ভাৰতীৰ পশ্চিম কাষত ;

“কলিৰ মধ্যম কালত মহামানৱ মহাত্মাগান্ধী”

প্ৰচাৰি সৌৰভ বাশি অহিংসা প্ৰেমৰ
লুপ্তপ্ৰায় মূল মন্ত্ৰ ভাৰতবৰ্ষত ।
অপৃষ্ঠতা নাশ কৰি “হৰিজন” ধৰ্ম গঢ়ি
স্বৰাজৰ গোকুল ঢালি দিলে ভাৰতীক ;
আপদীয়া তদ্ৰা ভাঙি সচেতন লভি
জুৰি দিলে “ত্যাগ”বান সাখী প্ৰকৃতিক ।
বিশ্বমানৱক দিলে মহত চেতনা
“দাস” নাই মানৱৰ সকলো সমান ;
নাই কোনো ভিন পৰ বিশ্বজগতত
“মানুহ মানুহ জাতি একেই পৰাণ ।
ভাৰত নভত সেই পূৰ্ণিমা চন্দ্ৰই
ঢালিলে অমিয়া ধাবে স্নুবিমল আভা ;
গগন বিয়পি থকা কলীয়া ডাৱৰেও
নোৱাৰিলে বাধা দিব দ্বিগন্তৰ শোভা ।
স্বার্থ ত্যাগ মানুহৰ মহা ধৰ্ম বুলি
উলঙ্গ ফকিৰ হই ক্ষমা প্ৰেম তুলি ;
স্বদেশী প্ৰচাৰ কৰি বিদেশী বিসৰ্জি
“সত্য সন্ধ” কংগ্ৰেচৰ মূল নীতি বুলি ।
আনিলে স্বৰাজ ধন বিদেশী মুঠিৰ পৰা
বিনা অস্ত্ৰে সংগ্ৰামত আগবাঢ়ি বাঢ়ি ;
বহালে মাতৃক আনি সযত্ন কৰি
বিষাদ মলিন হোৱা চৰণ পখালি ।

* * *

অনুৰ্দ্ধাম হল কালি সেই মহাত্মা
কন্দুৱাই ভাৰতীক অসীম গৰ্ভত ;
সেই দিনা অতীতৰ কৃষ্ণ যীশুৰ দৰে
অকাতৰে সানি ললে অস্ত্ৰ বুকত ।
বিশ্বমানৱৰ জ্ঞাত, পূৰ্বেকণ উঠা
পশ্চিমত মাৰ যোৱা খীগোৱা জ্যোতিৰ ;
মানুহে পাৰিছে জানো বুজিব সৌৰব
ধ্ৰুৱ তৰা আবিৰ্ভাৱ আকাশ পথৰ ।

হে দেৱ !

আকৌ দিবহি দেখা পৃথিবীৰ একোনত
শান্তিৱনী জ্যোতি ঢালি নব হৃদয়ত ;
থাকে মানে ৰবি শশী গুণ গাব হিয়া বাকি
ছলি ছলি কঁপি থকা মাধুৰি সুৰত ।

“ষাঠী টকা!”

“ওঁহো, নহল।”

“তেনেহলে নিশ্চয় স’ত্ৰৰ টকা!”

“তথাপিতো নহল।”

অচিন্ত্যই চিন্তিত হৈ পৰে। অকপে কাম কৰে আঠঘণ্টা, আজিকালি সকলোতে কামৰ নিৰ্দ্ধাৰিত সময় ছঘণ্টা। চৰকাৰী চাকৰি জীবি সামান্য কেৰানীসকলৰো নূন্যতম বেতন পঞ্চাশ টকা। প্ৰাইভেট কোম্পানী হলেও অকপ, বকৱাৰ ‘মটৰ বিভাগৰ’ “ষ্টোৰ কিপাৰ।” —“ষাঠী, স’ত্ৰৰ— নহয়, নহয়, এশটকা-এশটকা হ’বই লাগিব।”

“হাঃ হাঃ হাঃ” অকপে বৰ জোৰেৰে হাঁহি উঠে। “এশটকা! ভাই অচিন্ত্য কল্পনাৰ ঘোৰদৌৰত আজি তোৰ হাৰ। তই ভাবিছ, বকৱাৰ ইমান এখন ডাঙৰ ফাৰ্মত চাকৰি কৰে। অন্ততঃ কোম্পানীৰ নিয়ম মতে নহলেও মোৰ বিদ্যা, বুদ্ধি, ব্যক্তিত্বৰ বিনিময়ত এশটকা পাৰিতোষিক সামান্য কথা।

“শুন অচিন্ত্য, মই কাম কৰো কিহৰ জ্বালাত জান? কেৱল পেটৰ জ্বালাত হোৱা হলে সিমান চিন্তা নাছিল—মোৰ এই পঢ়াৰ খৰচ, বিদ্যা-বুদ্ধি শিকি ডাঙৰ হোৱাৰ সপোনৰ খোৰাক কেৱল মান-সন্মানৰ তুলাচনীলৈ বহি থাকিলেইতো যোগাৰ নহব। সেইদেখি

মাত্ৰ মাহে চল্লিচটা টকাত আজি বকৱা এণ্ড কোংত মই বিক্রমিত। বকৱাৰ বৰ দয়া। নহলে জুই-চাই দাম চাকৰিৰ বজাৰত..... তই বোধকৰো মোৰ এনে অৱনতি কোনো দিনেই আশা কৰা নাছিলি! কিন্তু কি কৰিবি।”

“সককালত বগৰী চুব কৰিবলৈ যোৱা দিনৰে পৰা আজিপর্যন্ত তোৰ লগত ঘূৰিলো, কিন্তু তোক ছুবুজিলো। তই সম্পূৰ্ণ এটা প্ৰহেলিকা।”

“শুন অচিন্ত্য, প্ৰহেলিকা বুলি জগতত একোৱেই নাই। ই মানৱ জাতিৰ বিকৃত মস্তিষ্কৰ এটা ধাৰণা। হয়তো মোৰ ভুল। কিন্তু মানুহে সহজ কথাবোৰ সহজভাবে লব নোখোজে সহজ বাখ্যা দিব নোখোজে কিয় মই তাকেহে বুদ্ধি নাপাওঁ।”

“কিন্তু অকপ, তইয়ে নিজেই নিজৰ কথাত মেৰপাকখাই পৰিছ। এই ধৰ চাকৰি নকৰো বুলি ব্যৱসায়ত ধৰিলি। বেচ, ছবছৰ যাওঁতে নোযাওঁতেই বণ ভঙ্গ দিলি। কাৰণ ব্যৱসায়ত সঠতাৰ বাহিৰে সততাৰ এধানিও পাবলৈ নায়।

— তাৰ পাচত আই-বোপাইশ শত চেষ্টা--
তোৰ ধনুভঙ্গ পণ — ‘চাকৰি নকৰো, কৰিলেও বিদ্যা-বুদ্ধিৰ অনুপাতে যদি হয়, আজি ক’ত

ব'ল তোৰ সেই দৃঢ় সঙ্কল্প তই নিজেই ভাবি চাচোন।”

“অচিন্ত্য মই স্বীকাৰ কৰো মোৰ পণ আজি নৰল। কিন্তু মই আজি ভাবি পাইছো মই যেতিয়া সেই পণ কৰো মোৰ মন মোৰ পণতকৈ দেউতাৰ ধনৰ ওপৰতহে আছিল।” দেউতাৰ নিচিনা বিদ্বশালী অভিভাৱকবোৰে তেওঁলোকৰ পুতেক সকলক ব্যৱসায় সংক্ৰান্ত বিষয় বোৰলৈ উদগনি নিদি মাত্ৰ কেবানী গিৰিৰ এলেক্সুৱা আদৰ্শত কিয় উদ্দীপিত কৰে—তাৰ বাবেই মোৰ এই বিদ্রোহ। মোৰ ধনৰ ভৰাল উদং হল যদিও অভিজ্ঞতাৰ ভৰাল কিছু পৰিমাণে পূৰ্ব হল।

মোৰ দেউতা আজি নাই, লগে লগে মোৰ ধনৰ গোৰবো আজি অন্ত হৈছে। কিন্তু বিছাৰ মোহ মোৰ ছুণ্ডনে বাঢ়িছে। সেইহে আজি বকুৱাৰ অল্পুগ্ৰত চল্লিশ টকীয়া চাকৰি শিৰত লৈ পুনৰ কলেজীয়া জীৱন আৰম্ভ কৰিছো।”

“ভাই অক্ষয়, মই তোক বহুত নকব লগীয়া কথা কৈ মাজে সময়ে মনত দুখ দিওঁ। তই সেইবোৰ নধৰিবি মই আশা কৰো তোৰ যেন সাধনা সিদ্ধি হয়। বাক এতিয়া মই যাওঁ, সময় বহুত হল। অচিন্ত্যই লাহে লাহে ওলায় যায়। অক্ষয় চকি খনতে হেলান দি বহি থাকে। তাৰ মনত অনেক কথাই খেলায় যায়। তাৰ ভাগ্য বিপৰ্যায়ৰ কথা। হঠাতেই এনে এটা ‘upset’ হৈ যাব সি ভাবিবই পৰা নাছিল। বাপেক ঢুকুৱাৰ লগে লগে সি এটা মোটা পৰিমাণ ধনৰ

অধিকাৰী হল। কিন্তু সেই ধন নাথাকিলে ব্যৱসায় কৰি ডাঙৰ মানুহ হোৱাৰ সপোনত—ওহো নহয়—কেবানীগিৰি নকৰিবলৈ কৰা জেদত ব্যৱসায়ৰ আওতাও নজনা অক্ষয়ে ব্যৱসায়ৰ নামত ছুদিনতেই সেই ধন নষ্ট কৰিলে। কিন্তু ধনেয়ে তাৰ ব্যক্তিত্ব নষ্ট কৰি দি গল। সি আজি ভাবে হয়তো আৰু অল্প ধন যোগাৰ কৰিব পৰা হলে সি আজি এজন পোক্ত ব্যৱসায়ী হব পাৰিলেহেঁতেন।

কিন্তু কোনে দিব সেই ধন। সেয়েতো সমস্যা চেষ্টাৰ অৱশ্যে ক্ৰটি কৰা নাছিল। তাৰে পাৰাবাসী সমন্ধত এক প্ৰকাৰ মোমা-য়েক শ্ৰদ্ধেয় বজনী কালুৰ ওচৰ চাপি সি কিছুমান উপদেশ শিৰত লৈ ঘৰলৈ উভতিছিল। সেইদিন ধৰি সি আৰু কাৰো ওচৰলৈ এই বিষয়লৈ আগ বঢ়া নাই। কাৰণ মোমায়েকৰ দৰে অনেকেই তাৰ শ্ৰদ্ধেয়। হয়তো বা মোমায়েকৰ পৰা পোৱা দৰে কিছুমান আশীৰ্ব্বাদ আৰু উপদেশ লাভেই তাৰ ছুৱাৰে ছুৱাৰে ঘূৰি ফুৰা সাৰ হব। থাওক নালাগে সি ব্যৱসায় কৰি ধনী হব। কিন্তু সিও যে অপদাৰ্থ নহয় তাক এদিন সি দেখুৱাবই। ছুৰছৰ ব্যৱসায় আদিত থাকি মানুহৰ ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্ক লৈ আহি সি যি বুজিলে, যি অভিজ্ঞতা লভিলে সেয়েই তাৰ যাত্ৰাপথৰ সহায় হ'ব।

উঃ! সংসাৰ যাত্ৰাৰ পথ যে ইমান বন্ধুৰ হব সি ভাবিবই পৰা নাছিল। প্ৰতি খোজ-তেই বাঁধা, সঠতা, নিবাশা, চিন্তা। দয়া, প্ৰেম, ক্ষমা শব্দবিলাক প্ৰসিদ্ধ গ্ৰন্থকাৰ

সকলৰ প্ৰকাণ্ড প্ৰকাণ্ড অভিধান লিখাই সাব হল। বোধকৰো শব্দবোৰৰ বাখ্যা দিওঁতে ভুল হল। বেচ্। কুৰি শতিকাৰ কুৰিত ভৰি দি সি আজি শপঠ লৈছে—দেবতাৰ চৰণত মূৰ থৈ নহয়, নিজৰ বিবেকৰ আগত শৰণ লৈ—সিও ডাঙৰ হব। মানুহ হব। মানুহে স্বীকাৰ কৰিব লাগিব তাৰ অস্তিত্ব। সমাজে দিব লাগিব ওখ আসন। তাৰ কাৰণে সি সকলোৱেই কৰিব। আজি সি ভয়ঙ্কৰ—বিৰাট তাৰ সম্ভাৱনা।

* * *

আক এটা দিন। পুৱা অচিন্তই চাহ-টোপা গিলিয়েই অকপৰ ঘৰলৈ খোজ লৈছে। বাটতে বণজিতৰ দেখা।

“এই ঢল পুৱাতেই ইমান বেগাবেগিকৈ কৰিছে?”

“অকপৰ তালৈকে বুলি ওলাইছো, কিবা এটা খবৰ কৰিবলৈ।”

“তোমাৰ সখীয়েৰা যে উৰি গৈছে বান্ধ। বতাহৰ লগত মিলি গৈছে। ময়ো তাৰে পৰাই।”

“ঠাট্টা নকৰিবা বঞ্জিত। কি হৈছে সঁচা কথাটোকে কোৱাচোন?”

“ঠাট্টা নহয়। বাস্তৱ সত্য। যোৱা কালি বকুৱাই টকা খোৱাৰ অপৰাধত অকপক চাকৰিৰ পৰা বৰখাস্ত কৰিলে। লগে লগে তেওঁ অন্তৰ্দান। তাকে নকৰি উপায় কি! লাজত মুখ দেখুৱাবলৈ ঠাই যে নাই।”

অচিন্ত্য খৰ লাগি তাতে বল। বঞ্জিতে নিজৰ বাটত আগ বাঢ়ে। অচিন্তই ভাবে

তাকে এবাৰ জানিবলৈ দিব নাপায় নে! সকলোৱে তাক দোষী কৰিলেও সি জানো বিশ্বাস কৰিব। সিটো শুনিছিল বকুৱাৰ কাৰখানাত হৈ যোৱা ধৰ্মঘটত অকপৰ যোগ আছে বুলি বকুৱাই সন্দেহ কৰে। তাৰ পৰিণতি যে এনে হব হয় ভগবান!

* * *

সময়ৰ চকৰী ঘূৰিবই লাগিছে—অবিৰাম গতিত। যুদ্ধৰ হজুগত মানুহে পাহৰি গৈছে পুৰণি কথা। পাহৰি গৈছে অভিজাত অকপক, পাহৰি গৈছে অপৰাধী অকপক, চৌদিশে ব্যৱসায় বানিজ্যৰ ধুম পৰিছে। মিলিটেৰী চাপ্লাই কণ্ট্ৰেক্টাৰী, দোকান-পোহাৰ, বেঙ্ক আদিৰে গোটেই দেশ ভৰি পৰিছে। বন্ বন্ ঠন্ ঠন্ টকা, টকা, টকা চাৰিওফালে টকা। মূৰ ঘূৰি যায়। ধনী হোৱাৰ সুবৰ্ণ সুযোগ।

অকপ আজি ‘মিড নাইট’ বেঙ্কৰ এজেন্ট। মস্ত বেঙ্কাৰ। সক পকী দালানটোৰ আগত বেচ ধুনীয়াৰকৈ ফুলনীখন পাতিছে। অৱশ্যে ঘৰটো তাৰ নিজা নহয়—তাৰ সি ভাড়াটীয়া হে। তাৰ মটৰ গেৰেজ আজি নতুন ভেকম্-হল’ গাড়ীয়ে শুৱনি কৰিছে। তাৰ ঘৰ আজি কালি পুৱা গধূলি client এৰে ভৰি থাকে—অৱশ্যে টকা ধাৰে বিচৰা কণ্ট্ৰেক্ট, চাপ্লায়াৰ আদিৰ দল।

বেঙ্কৰ ধন ধাবলৈ দিয়াৰ চুক্তিৰ লগতে তাৰ নিজৰ লাভৰ অংশৰ চুক্তিটো কৰিবলৈ সি আজি নাপাহৰে বেঙ্কিং বিজিনেছত বেচ, দুপয়চা আছে। বথ চক্ৰ ঘূৰিবই লাগিছে।—দ্রুত গতিৰে।

বকরা আজি লবি আহিছে অকপৰ কাষলৈ । তেওঁৰ মুমলীয়া কন্যা প্ৰভা আই-দেউক অকপকে গতাই জীৱনৰ বাকী কেটা দিন শান্তিৰ কোলাত বিশ্ৰাম লবলৈ ।

অকপ ! অকপ জানো বলীয়া হল ! যি বকরাই এদিন টকা চুৰিৰ অপৰাধত গধুৰ বোজা কান্ধত চপাই দি অকপক দেশান্তৰিত কৰিছিল সেই বকরাৰে সি আজি জোৰাই ! হায় অকপ ! তোৰ অলপো আত্ম মৰ্যাদাবোধ নাইনে ?

নহয়, অকপে ঠিকেই কৰিছে । বেচ-বুদ্ধিমানৰ কামেই কৰিছে । এই সুযোগতে বকরাৰ পৰা এটা মোটা টকাৰ পৰিমাণ আদায় কৰি তাৰ “মিড্ নাইট” বেঙ্কৰ ধনৰ পূজি শকট কৰিছে । লগে লগে তাৰ মান সম্বলমো বাঢ়িছে, সি ধনী মানী বায়বাহাছৰ বকরাৰ জোৰায়ক । সেই সৰু ভাড়া ঘৰ-টোৱে তাক এতিয়া নোজোৰে । তাৰ সংসাৰ বহল হৈছে । সি সেই বহুৎ এল পেটাৰ্ণৰ বঙলাটোলৈ উঠি গৈছে — নবদম্পতিৰ সুবিধাৰ কাৰণেই সজা-শহুৰেকৰ দান ।

* * *

— দিন গৈ থাকে ।

“আপোনাৰ আজি কালি খোৱা বোৱাত অকচি হৈছে কিয় ? আপোনাক কিছুদিনৰ পৰা চিন্তাবোগেহে যেন পাইছে । মোকো আপুনি সঁচা কথা নকয়নে ? কি হৈছে । মোলৈ বাক আপোনাৰ অকনো মৰম নোপজেনে ? প্ৰভায় কয় ।

‘ক’তা মোবটো’ একো হোৱা নাই । চিন্তাৰ কথা কৈছা । সাধাৰণ কথা । ৰাজ্য যিমানেই ডাঙৰ হয় ৰজাৰ ৰাজ্য ৰক্ষাৰ চিন্তাও সিমানেই বাঢ়ে । তাক জানো তুমি লুবুজা । এতিয়াও আজলী জনী হৈয়ে থাকিলা । বাতি বহুত হৈছে । শুই থাকা যোৱা ।”

প্ৰভাই একো নামাতে । চুইচটো অফ কৰি দি শুই থাকে । অকপে কিছুপৰ আন্ধা-বতেই বহি থাকে তাৰ চিন্তাৰ গতিয়ে পাকখাই আঁত হেৰুৱাই পেলায় খেলি মেলি লাগি পৰে । ইমান সুখ, সম্ভোগ, সৌভাগ্যৰ অধিকাৰী হৈও আজি সি কাঙাল । নিদ্ৰাহীন অকপে ভাবোতে ভাবোতে চকু কোটৰ পট হ’ল । কোনে জানে অকপৰ অন্তৰত কিহৰ জুই জ্বলিছে ।

* * *

আক এদিন পূৱা । বাহিবত লেঠাৰি-নিচিগা বৰষুণ । লগে লগে কান তাল মৰা মেঘৰ গাজনি আক বিজুলীৰ চমকনি—প্ৰকৃতিয়ে ভীষণ আকাৰ ধাৰণ কৰিছে । এনেয়ে মাঘ মহীয়া জাব, তাতে এনে এটা ভীষণ বাতিপূৱা । প্ৰভাই উঠো উঠো বুলিও এলা-হতে লেপখন গায়ে মূৰে লৈ পৰি আছে ।

‘আইদেউ, আইদেউ ! দেউতা ক’ত ?’ লগুৱা গহীনে উধাতু খাই ল’ৰি প্ৰভাক চিঞৰি উঠে ।

“জানো ক’ত মই শুই থকা মানুহ-জনীয়ে কেনেকৈ ক’ম ? “দেউতাৰ এই বাতি-পূৱা খনতে ক’লৈ গ’ল ?” প্ৰভাই শুইথকা অৱস্থাতে কয় ।

“আইদেউ উঠক! উঠক! পুলিচ!

“পু-লি-চ!” প্রভাই একে জাপেই শোভেলিৰ পৰা উঠি আহে।

‘হয় পুলিচ, দেউতাক বিচাৰি আহিছে। আৰু এইখন কাগজ দিছে।’ প্রভাৰ চকু বিস্ফাৰিত হৈ পৰে। এইখন যে গ্ৰেপ্তাৰী পৰোৱানা! ‘ছদ্মনামত জাল কৰি বেঙ্কৰ টকাৰ আত্মসাৎ কৰাৰ অপৰাধত অৰূপ গ্ৰেপ্তাৰ।’ প্রভা সেইফালেই চলি পৰে। হয়! তাইৰ ভাগ্যত ইয়াকেহে আছিল! গহীনে প্রভাৰ মূৰত তেলপানী দি বিচিৰ ধৰে

‘দেউতাৰ ঘৰত নাই?’ প্রভাই সেইসেই সোধে “ক’ত মই শুই উঠা নাই বুলিয়েইতো ভাবিছিলো।” গহীনে কয়।

‘আইদেউ, আইদেউ দেউতাৰ টেবুলত এইখন কাৰ চিঠি চাওকচোন?’ গহীনৰ চকু অৰূপৰ টেবুলত থকা চিঠিখনৰ ওপৰত পৰে। কাৰণ অৰূপৰ টেবুলৰ কোনো বস্তুরেই কোনো দিন বিস্মৃঞ্জলিত হৈ নাথাকে— সি সদায় দেখিছে।

খামৰ ওপৰত লিখা আছে “To my dear sbintya.....” এটা টিকট লগোৱা খাম। বন্ধ নকৰা খামটোৰ পৰা চিঠিখন উলিয়াই কোতুহল বশতঃ—কোনো কোনো দিনে কল্পনাতো নভবা কাম— প্রভাই কঁপি কঁপি পঢ়ি যায়— মৰমৰ অচিন্ত্য।

তোৰ হাতত এই চিঠিখন পৰাৰ আগতে মই বহুদূৰ পামগৈ। যাবৰ সময়ত তোক

এবাৰ ওচৰত পোৱা হলে কিছু শান্তি পালো-হেতেন। কাৰণ মোৰ জীৱনত যদি কিবা ক’ব লগা আছে বা কিবা শুনিব লগা আছে তেনেহলে সেইটো তোকেই আৰু তোৰে পৰা। তই যেতিয়া শুনিবি “বেঙ্কৰ টকা আত্মসাৎ কৰাৰ অপৰাধত অপৰাধী অৰূপ পুলিচৰ গ্ৰেপ্তাৰৰ হাত সাৰিবলৈ বুলি ধন সম্পত্তি, মান সম্ভ্ৰম, সংসাৰৰ মায়া আদি সকলো প্ৰলয়ৰ হুঙ্কাৰৰ মাজত বিলীন কৰি দি দেশান্তৰিত হৈছে” বোধকৰো আচৰিত নহৱ। কাৰণ মোৰ বিশ্বাস তই মোক যিমানখিনি বুজ আন কোনোৱে সিমানখিনি বুজিব।

মোৰ জীৱনৰ লক্ষ—আত্ম প্ৰতিস্থাব পথত আগবাঢ়ি যাওঁতে মই বহুত খিনি-য়েই পাইছিলো। বৰ মানুহৰ জোৰাঁই হৈ যি মান সম্ভ্ৰমৰ অধিকাৰী হৈছিলো লোক সমাজত ধনী মানী বুলি খ্যাত হৈছিলো বোধকৰো সিয়েই মোৰ আকাঙ্ক্ষা নিবৃত্তিৰ পথত অন্তৰায় হ’ল। যুদ্ধৰ বজাৰ অন্ত হ’লত লগে লগে মোৰ আয়ৰ অঙ্কও টুটি গৈ এটা সীমাবদ্ধ অঙ্কত ৰূপ ললে; কিন্তু মোৰ মটৰৰ পেট্ৰলৰ খৰচ মোৰ বৃহৎ সংসাৰৰ খৰচ অটুতেই ব’ল। নহলেযে বৰ মানুহৰ জোৰাঁই হোৱাৰ সাৰ্থকতা ক’ত?

আজি মোক মানুহে চিনি পায় বায়-বাহাদুৰৰ জোৰাঁয়েক বুলি সন্মান কৰে মোৰ ব্যক্তিত্বক নহয়—মোৰ ধন সম্পত্তিৰ গৌৰৱক। তাকে বজাই ৰাখিবলৈ সকলো কথাতো মই মোৰ ধনী শত্ৰুৰ ওচৰত হাত পতাতো মই স্বীকাৰ কৰিব নোৱাৰিলো।

মোৰ আত্ম-মৰ্য্যদা বোধ ক্ষুন্ন হোৱাৰ ভয়ত,
মোৰ নিজস্ব হেৰুৱাৰ দুখত।

লোক সমাজৰ আগত মই আজি পলাতক —
অপৰাধী। এদিন বৰুৱাই অপৰাধৰ গধুব
বোজা চপাইদি মোক তেওঁৰ ফাৰ্মৰ পৰা দূৰ
কৰি দিছিল। আজি কিন্তু মই নিজে সেই
বোজা আহৰণ কৰি দূৰ হৈ যাম। বিচাৰৰ
তুলাচনিলৈ পূৰ্বে তেওঁ মোক দায়ী কৰিছিল
আজি সেই তুলাচনীৰেই বিচাৰ কৰক দায়ৰ
ভাগ কেৱল মোৰেইনে আৰু কাৰোবাৰ……।
এদিন বিদ্রোহ কৰিছিলো ৩দেউতাৰ বিৰুদ্ধে,
আজিৰ বিদ্রোহ আৰু এক কাৰোবাৰ বিৰুদ্ধে।
বোধকৰো মোৰ জীৱনত সফলতা নাহিব।

তথাপিহে নবযুগত নবজ্যোতিৰ সন্ধানত
বাহিৰ হৈছোঁ। আশাকৰো আকৌ এদিন
আহিম — আত্ম প্ৰতিস্থাৰ নতুন সমললৈ।
সেইদিনা মানুহে মানুহক মানুহৰূপে সন্মান
কৰিব, আকোৱালি লব, ধনী, ক্ষমতাশালী
ৰায়বাহাদুৰ খানবাহাদুৰ ৰূপে নহয়। মোৰ
এই আশা কেতিয়াবা পূৰ্ণ হবনে?

— বিদায়!

ইতি—

তোৰ

অৰূপ

হায়! বিদ্রোহী অৰূপ! আকাশী অৰূপ!
তোৰ জানো সেই আশা কেতিয়াবা পূৰ্ণ হব!

অন্তিম যাত্ৰা।

অধ্যাপক বেণুধৰ ৰাজখোৱা।

যাবলৈ ওলালোঁ মই কেহেলি কেন্দ্ৰলি।
কোন বাটে যাব লাগে, জনা-শুনা নাই।
সমূলি যাবৰ মন নাই নাই মোৰ।
একোকে নেজানো হাঁয় কেনে সেই ঠাই।
নিজ ঘৰ-বাৰী এৰি কিয় যাম মই?
যদি যাব লাগে, ঘৰ সাজিছিলোঁ কিয়?
ইয়ালৈকে গৃহস্থালি পাতিছিলোঁ নেকি?
ক'ত পৰি বল মোৰ পৰিজন প্ৰিয়!
পৰিয়ালে বেৰি আছে, নামাতে কোনেও।
চকুলোৰে ভাৰ্য্যা, মোৰ জনায় সম্প্ৰীতি।
কিন্তু কাৰো চেষ্টা নাই ধৰি ৰাখিবলৈ।
এয়ে নেকি পৃথিবীৰ গতি ৰীতি নীতি?

খিলিলিং—লিং কৰে ধনৰ মোনাটো।
তথাপি নিদিয় মোক বাটৰ খোৰাকি।
ভাবোঁ যাওঁ কিয় মই নিষ্ঠুৰ হই।
নাযাওঁ, ভুক্তিম সুখ ইয়াতেই থাকি।
কিন্তু, কিন্তু, টানে মোক নজনা শক্তিয়ে।
হল মোৰ বিয়াকুল চিত মন প্ৰাণ।
তেনেতে নিয়তি আহি কানে কানে কলে—
“জানিবা খণ্ডন নাই বিধিৰ বিধান”!
এতিয়া পালেহি ৰথ কৰবাৰ পৰা।
দুগোটা পখীয়ে আহি ৰথ নিয়ে টানি।
এটা ম'ৰা পখী আৰু আনটো শগুণ।
ঘৰ এৰি এই দৰে আলই আথানি!

সোওঁ দিশে টানে বথ স্ত্রী ম'ৰাপখী—
সি পোনে শগুণে টানে পখী কদাকাৰ ।
শগুণৰ বল বেচি, সিয়ে নিলে টানি ।
পোৱালৈগৈ পাচে মোক যমন ছুৱাৰ ।

এতিয়াহে হল মোৰ কৰ্মফল—সোধ ।
মোক সুধি—পাচে মোৰ সাক্ষীও বিচাৰে ।
কলে। “মোৰ শৰীৰতে আছে চৈধ্য সাক্ষী,
তেওঁলোকে মোৰ পক্ষে সাক্ষ্য দিব পাৰে” ।

হাঁয় হাঁয়, কলে মোৰ বুকু ফাটি যায়—
সপক্ষে নকলে মোৰ সাক্ষী কোনো জনা ।
উপায় নেপাই মই কান্দিব ধৰিলোঁ—
অনুতপ্ত হৈ ক্ষমা কৰিলোঁ প্ৰাৰ্থনা ।

সবল প্ৰাণেৰে মই অনুতাপ কৰি,
বজাৰ পাৱত পৰি কান্দিলোঁ অশেষ ।
কুমলি যমৰ বজ-হিয়া এটিবাৰ—
কলে ‘শুন, ছুৰ্ভগীয়া, ই মোৰ আদেশঃ—

সঁচাকই যদি তই হৈছ অনুতপ্ত,
অহাবাৰ আচৰিবি সুনীতি ধৰম ।
ঘূৰি যোগৈ পৃথিবীলৈ এৰিলোঁ ইবাৰ ;
ইচ্ছামতে পৃথিবীত লভিবি জনম” ।

এনেতে শগুণে টানি নিলে বথ খন—
অকলে থাকিল ম'ৰা'মোলৈ বাট চাই ।
বাজ-আদেশত উঠি ম'ৰাৰ পিঠিত,
পৃথিবীলৈ চুটি মেলি আহিলোঁ টোৱাই ।

—:—

“অসম্পূৰ্ণ ।” (গল্প)

শ্ৰীনেৰেন্দ্ৰনাথ চুতীয়া ।

২য় বাৰ্ষিক (কলা) ।

“এয়ে নেকি মানৱসভ্যতাৰ পৰিচয় ?
যি সময়ত মানৱতাই মানৱৰ ধ্বংসৰ বাবে
উষ্টি-পৰি লাগে, মানৱতাই মানৱক অতি
নুসংসভাৰে নীৰবিহ প্ৰাণীৰ দৰে হত্যা কৰিবলৈ
অলপো কুণ্ঠা বোধ নকৰে,—পিতৃ-মাতৃৰ আগত
সন্তানক, স্বামীৰ আগত ভাৰ্য্যাক, প্ৰেমিকৰ
আগতে প্ৰেমিকাক হত্যা কৰি আনন্দ লাভ
কৰে । যি সময়ত মানৱে অতি ঘৃণিত
পশুৱত আচাৰ অৱলম্বন কৰি, মনুৰ্য্যত্বৰ লাজ
মান সকলো জলাঞ্জলী দি ছদ্মগনীয় মানৱৰ
ঘৃণিত প্ৰযুক্তি বোৰৰ টুপ্তি সাধন কৰিবলৈ

অকনো লজ্জা বোধ নকৰে । এনে এটা সময়ো
আছে নে—যি সময়ত নৰ-পিশাচ হতে
নৰ-ৰক্তেৰে প্লাৱিত হৈ, নৰ-শোণিতৰ সোৱাদ
লবলৈ বলীয়াৰ দৰে ঘূৰি ফুৰে লহ-লহ
জিভামেলি, হাতত উদং তৰোৱালবোৰ নৰ-
শোণিতেৰে বঞ্জিত কৰি শূণ্যতে জোকাৰি
ফুৰে । তথাপি যেন সিহঁতৰ তৃপ্তি নহয় ।
“আক লাগে নৰ-শোণিত সিহঁতে চিঞৰি
চিঞৰি কয় ।”

“এনে এটা মুহূৰ্ত্ততে সিও এদিন ঘূৰি
ফুৰিছিল নগৰৰ মাজৰ বহল আলিবাটটোত ।

তাৰ হাততো আছিল এখন ‘ডেগাব’; সেই খনেও হয়তো দেখিবলৈ পাওঁছিল তাৰে নিচিনা কেইবাজনো যুৱকৰ কলিজাৰ অন্তৰতম ঠাই ডোখৰ—য’ত সেইখন প্ৰৱেশ কৰিলেই সেইজনক যমৰ অতিথি হবলৈ বাধ্য কৰায়। ‘ডেগাব খনৰ গাব পৰা কলা ক’লা তেজৰ চামনি বোৰ শুকাই তেতিয়া ক’লা মাৰি ধৰিছে। তথাপি চুৰিকা খন আঁউসীৰ কলা আন্ধাৰতে জিলিকি উঠিছে। তাৰ মুখৰ উদ্দিগ্ৰতাৰ দৰেই ‘চুৰিকা’ খনো যেন মানৱৰ কোমল কলিজাৰ বঙা তেজৰ লালসাত উদ্দিগ্ৰ হৈ উঠিছে।”

সি ক্ৰমে আগ বাঢ়ে। সেই ঘোৰ আঁউসীৰ কলা আন্ধাৰতো তাৰ চকুতুটা ছকোৰা জুইৰ দৰে জ্বলি উঠি তাৰ মনৰ উদ্দিগ্ৰতা প্ৰকাশ কৰিছে। ওপৰৰ আকাশ খনো সেইদিনা কলা কলা ঘন ডাৱৰেৰে ভৰা। সেই ডাৱৰ বোৰৰ মাজেদি দুই এটা তবাই মৰ্ত্তলৈ ভুমুকিয়াই চাই মৰ্ত্ত্যবাসী মানৱৰ নৃসংস ঘনিত কাৰ্য্যবোৰ দেখি মিচিকি মিচিকি হাঁহি উঠিছে। চাৰিওফালে এটা গভীৰ নিস্তব্ধতাই ঠাইখন আগুৰি ধৰিছে। সেই নীৰৱতা আৰু ক’লা আন্ধাৰ ফালি সি উদ্দিগ্ৰ ভাবে গৈ থাকে। তাত নাই কোনো জীৱিত প্ৰাণীৰ এটি সঁহাৰি মাত্ৰ আলি বাটটোৰ ইফালে সিফালে নীৰৱ, স্পন্দ বিহীন মানুহৰ দেহ বিলাক ধূলি-বালীৰে চেদেলি-ভেদেলি হৈ পৰি থাকে। আন্ধাৰৰ মাজত বিলীন হৈ সি গৈ থাকোঁতে মৰা শ-বোৰত সি বাৰে বাৰে উজুটি খায়। সেই বোৰে যেন তাক

আন্ধাৰৰ মাজৰ পৰা অস্পষ্ট ভাষাৰে কৈছে, “হে’ৰ আৰু বেচি আগুৱাব নালাগে।” তাৰ একোলােকে ক্ৰক্ষেপ নাই, মাথোন গৈ থাকে কিবা এটা সন্ধানত।

নগৰৰে এচুকত থকা এটি নিচেই দৰিদ্ৰ পৰিয়ালৰ একেটি মাথোন সন্তান আছিল মলিন। সি সংসাৰ খন ভালদৰে উপলব্ধি কৰিবৰ পৰাই সুখ-সন্তোষৰ লগত ভেটা ভেটি হোৱা তাৰ মনত নপৰে। বোধ হয় নিয়তী তাৰ প্ৰতি বিমুখ। তথাপি সি হতাশ নহৈ নিয়তীৰ বিৰুদ্ধে যুজিবলৈ কঁকালত টঙালী বান্ধি ওলাল। তাৰ মৰ সাহ দেখি নিয়তীয়ে বিদ্ৰূপৰ হাঁহি মাৰিলে। হাঁহে হাঁহক,—সি কিন্তু কৰ্তব্যলৈ দৃঢ় সংকল্প হ’ল।

নিয়তীৰ লগত সংগ্ৰাম কৰি কৰি সেই-বাৰ সি কলেজীয়া জীৱনত উপনীত হৈছিল গৈ। যদিও আনবোৰৰে দৰে এটা কলেজীয়া ছাত্ৰ, তথাপি সেই মধুময় জীৱনৰ স্বাধীন চিত্তৰ সোৱাদ লবলৈ স্বাধীন প্ৰাণৰ মো উপ-ভোগ কৰিবলৈ তাক অৱস্থাই এৰা দিয়া নাছিল। নিষ্ঠুৰ দৰিদ্ৰতাই তাৰ মনৰ সকলো উদ্যম, আশা-ভৱনা, ভবিষ্যত সোনালী সপোন দেখাৰ টোপনি ভাঙি দিছিল। সি কেতিয়াবা হতাশ হৈ যায়, কেতিয়াবা নিজৰ ওপৰতে ধিকাৰ আছে। তাৰ জীৱনৰ মুহূৰ্ত্তবোৰ ঘড়ীৰ টিক্ টিক্ শব্দৰ লগে লগে অনন্তৰ ফালে আগ বাঢ়ে; কিন্তু তাৰ অৱস্থাৰ হলে একো পৰিৱৰ্ত্তন নহল।

ইতিমধ্যে দেশৰ হেজাৰ হেজাৰ মানৱে জননী-জন্মভূমিৰ স্বাধীনতা পূজাৰ বেদীত

প্ৰাণ আত্মতা দিবলৈ যাব ধৰে। তুচ্ছ
জীৱন বন্দুকৰ নলৰ-ধোৱাৰ লগত উকুৱাই
দিবলৈ দেশৰ সন্তানবোৰৰ আহ্বানত মলিনেও
থিৰেৰে থাকিব নোৱাৰিলে। তাৰ প্ৰাণেও
চিঞৰি উঠিল। “বন্দে-মাতৰম, “ইন্কিলাব-
জিন্দাবাদ” সি লৰি গ’ল আলি বাটেদি যোৱা
শোভাযাত্ৰাটোলৈ। সি মুহূৰ্ত্ততে পাহৰি গ’ল
তাৰ দৰিদ্ৰতা, দৰিদ্ৰ ছুখুনী তাৰ মাকজনীলৈ
আৰু সি পাহৰি যায় ভবিষ্যত পৰিণাম। সি
সবাটোকৈ আগবাঢ়ি হাতত ত্ৰিবঙ্গ-পাতকা-
খন লৈ জনতা টো আগুৱাই নিয়ে।

শোভাযাত্ৰা কিছুদূৰ গৈয়ে স-শস্ত্ৰ পুলিচৰ
দ্বাৰা বাধা প্ৰাপ্ত হৈ থমকি বয়। ‘বাইফেল’
আৰু ‘সঙ্গীন’ তুলি পুলিচবোৰ গবজি উঠি
কলে, আৰু এখোজ আগ নাবাঢ়িবিহঁক।”
স-শস্ত্ৰ পুলিচ দেখা-মাত্ৰকে শোভাযাত্ৰাৰ
মানুহ বিলাকৰ ভয়-সঞ্চাৰ হ’ল। যেতিয়া
পুলিছে ভয় প্ৰদৰ্শাবলৈ বন্দুকবোৰ শূন্যতে
ফাৰ্কা আৱাজ কৰিলে, তেতিয়া শোভা-যাত্ৰাৰ
মানুহবোৰ ফৰিং চিটিকাদি বহুতেই পলাই
লব ধৰিলে। মলিন কিন্তু অলপো চঞ্চল
নহল, এখোজো পিচ লুহুহকিলে। তাৰ
কপালত দৃঢ়তাৰ বেখাকিদাল আৰু চকুত
দৃঢ়তাৰ চাৱনীটো পৰিস্ফুট হৈ উঠিছে। “তহঁতৰ
ভয়ত পলাবলৈ মই ভীক নহওঁ” সি কৈ উঠে।

“তেন্তে আগবাঢ়” এটা অস্ত্ৰধাৰী পুলিচে
কয়। বন্দুকৰ মুখৰ সঙ্গীনখন তাৰ ফালে
পোনাই ধৰে। মলিনৰ সহায় আৰু অস্ত্ৰ
একমাত্ৰ হাতৰ ত্ৰিবঙ্গ নিচানখন। তাৰ
সহায়তেই সি পুনৰ ছোজ আগ বাঢ়ে। তাৰ

পিচলৈ উভটি চাবলৈ অৱসৰ নাই, সি যি
আগ বাঢ়িল, আৰু ছুনাই উভটি যাবলৈ তাৰ
প্ৰাণে নামানিলে। মাত্ৰ এহাতৰ ব্যৱধানত
তাৰ মৃত্যু বা বিজয় নিচান অপেক্ষা কৰি
আছে। সি সকলো বাধা উপেক্ষা কৰি
‘এবিধ’ লাভ কৰিবলৈ এখোজ পুণৰ আগ
বঢ়ালে আৰু লগে লগেই বন্দুকৰ শব্দ হ’ল—
“গুৰুতম।”

সি কাণু দেখি আচৰিত হৈ গল। “ই কি
ফতেমা? আপুনি হঠাৎ পিচৰ পৰা আঁচি
কিয় মোৰ বিজয় নিচান কাঢ়ি ললেহি?”
সি হতভয় হৈ যায়। কথাবাৰ কোৱাৰ লগে
লগে পুলিচে তাৰ হাতত লোহাৰ শিকলি
পিন্ধাই দিলে। সি একো বুজিব নোৱাৰিলে।
সকলো তাৰ মানত সপোন যেন হে লাগিল।
তাক পুলিচে বলেৰে থানালৈ টানি লৈ গ’ল।

ফতেমা সিহঁতৰ কলেজৰেই প্ৰথম বাৰ্ষিক
শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰী। দেশৰ আৰু সমাজৰ কামত
স্ত্ৰীজাতিৰো যে সমান অধিকাৰ, তাক তেওঁৰ
প্ৰতি কথা আৰু প্ৰত্যেকটো কৰ্মৰ মাৰ্গেদি
প্ৰকাশ পাইছিল। শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰী সকলক
সামাজিক, বাজনৈতিক কামবোৰত আগুৱাই
নিয়াত তেৱেঁ আগ ভাগ গ্ৰহণ কৰি আহিছে।
সেই দিনাও শোভা যাত্ৰাত তেওঁ কলেজৰ
সহপাঠিনী সকলক লগতলৈ আগ ভাগ গ্ৰহণ
কৰিছিল। পুলিচৰ আক্ৰমণত মানুহবিলাক
পলাই যাওঁতে তেৱেঁই চিঞৰি চিঞৰি
কৈছিল। “ভাই বন্ধু সকল ভীকব দৰে ল’বি
নপলাব; আমি যদি দেশৰ প্ৰকৃত সন্তান হওঁ
তেন্তে দেহবা এটোপল তেজ দি হলেও পৰাধীনা

বন্দিগী মাতৃৰ উদ্ধাৰ কৰিহে এৰিম ।” তেওঁৰ সেই বীৰত্বপূৰ্ণ আহ্বান সকলোৱে উপেক্ষা কৰিব পৰা নাছিল ।

যেতিয়া মলিনে অকলসৰে সঙ্গীনৰ আগলৈ গল, তেতিয়া হঠাৎ ফতেমা আগত আহি পৰেহি আৰু লগে লগেই পুলিচে গুলি চলায় । ফলত তেওঁৰ হাত এখন মাংঘাটিকৰূপে আহত হয় । তেওঁ অৱস হৈ পৰি যোৱাৰ লগে লগে আনবিলাক লগৰি আহি ধৰি হাস্পাতাললৈ লৈ যায় । এই খিনি কিন্তু মলিনৰ অজ্ঞাত, যেহেতু সি তেতিয়া থানাৰ আন্ধাৰ কোঠাত “লোৰ গড়ৰ ভিতৰত লতা বাঘ তুল্য ।”

আন্ধাৰ কোঠাটোত বহি থাকোতে মলিনৰ মনলৈ নানান ভাবৰ জাউৰীবোৰ আহিবলৈ ধৰিলে । তাৰ মনত পৰিল বৃদ্ধা মাক জনীলৈ । তাৰ এই খবৰ শুনিলে মাক জনীৰ অৱস্থা কিয়ে নহব । আকৌ তাৰ মনত পৰিল ফতেমা জনীলৈ । গুলীৰ আঘাতত তাইৰে বা অৱস্থা হৈছে কি ! তাইক নো পাইছিল কিহে বুকুত গুলী বৰণ কৰি তাক বক্ষা কৰিবলৈ ? তাত তাইৰ স্বার্থই বা কি থাকিব পাৰে ? — সি হৈছে হিন্দু ব্ৰাহ্মণৰ লৰা ; আৰু ফতেমা ? — পুণৰ সি ভাবি থাকে । ফতেমাৰ বলবীৰ্য্য, অপৰিসীম সাহস দেখি সি তবধ মানে । লগে লগে তাৰ সেই ছোৱালীজনীৰ প্ৰতি এটা শ্ৰদ্ধা আৰু ভাল পোৱাৰ ভাব আহি পৰে । সি যদি এবাৰ ফতেমাক লগ পায়.....

* * * *

দিন বোৰ ক্ৰমে বাগৰি যায় । আৰু তাৰ লগে লগে এই পৰিৱৰ্ত্তনশীল জগততো অনেক পৰিৱৰ্ত্তনৰ সূচনা আহি পৰে । সমুদ্ৰৰ সোঁতত নানান ঠাইৰ পৰা জেং জাবৰ উটি আহি কোনো ঘাটত ছুদিন মান জমাই আকৌ আন ঘাটৰ ফালে উটি যোৱাৰ দৰেই সংসাৰ সমুদ্ৰতো কালৰ সোঁতত মানৱ সমাজৰ নানান পৰিৱৰ্ত্তনৰ সূচনা হৈয়েই থাকে ।

দিনৰ পিচত ৰাতি আৰু ৰাতিৰ পিচত দিন অতিক্ৰম কৰি মাহ বছৰ পাৰ হৈ মলিনৰ আজি ছ বছৰত ভৰি দিলেহি । এই ছটা বছৰে মলিনে ‘ৰাজদ্রোহী আৰু ৰাজ্যৰ শান্তি ভঙ্গকাৰী’ অপৰাধত সশ্রম কাৰাদণ্ডেৰে দণ্ডিত হৈ জীৱনত ত্যক্ত মানিছে । তাৰ মনটো কেতিয়াবা বিদ্রোহী হৈ উঠে ; কিন্তু সি অ-সহায় বন্দী তাৰ বন্ধুবান্ধৱলৈ, পৰিয়াললৈ আৰু সামাজিক ৰাজনৈতিক অৱস্থাবোৰৰ বিষয়ে জানিবলৈ প্ৰৱল হাবিয়াসৰ সৃষ্টি হয় ; কিন্তু সকলো মনৰ আশা তাৰ মনতে মাৰ যায় । আজি ছবছৰৰ আগতে দেখি অহা নগৰৰ যুবক-যুবতীহঁতৰ দেশৰ স্বাধীনতাৰ হকে কৰা আন্দোলনৰ ফলাফল জানিবলৈ, সেই ফতেমাজনী মৰিলেই নে জীয়াইয়েই আছে তাকো জানিবলৈ তাৰ মনটো উদ্ভাউল হৈ উঠে । সি কাৰাদণ্ড বহন কৰিব নোৱাৰি কেতিয়াবা কৈ উঠে ‘ফতেমা ! তোক সিদিনা কিহে পাইছিল যে মোৰ আগত আহি হঠাৎ পৰি দিলিহি, নহলে যে বন্দুকৰ ধোৱাৰ লগতে মোৰ প্ৰাণ-পখী উৰি গৈ এই সকলো যত্নগাৰ ওৰ পেলালেহেঁতেন ।”

তাৰ সেই সমাজখন, জন-কোলাহল নগৰখন আৰু এবাৰ চাবলৈ তাৰ হাবিয়াস জন্মে। সি সেই কাৰাবাস বৰণ কৰিবলৈ আৰু ইচ্ছা নকৰিলে। সি তেতিয়াই ঠিক কৰিলে যে, সেই নিশাই সি তাৰ পৰা পলাই যায়।

সি তাকে কৰিলে। সেইদিনা আছিল আঁউসী। ৰাতি দুপৰ হ'লত সি প্ৰহৰীৰ চকুত ধূলি দি কাড়াগাৰৰ বাজ ওলাল। ওলাই আহিবৰ সময়ত প্ৰহৰীটোৱে নিতৌ কাষতে থৈদিয়া ‘ডেগাৰ’ খন বুটলি আনিবলৈ কোনে জানো তাক স্মৃতি দিলে?

পোনে পোনেই সি ওলাই আহিল বহল আলিবাটটোলৈ। “ইকি?” সি আচৰিত হৈ নিজকে নিজে কৈ উঠে। সি কি কাণ্ড বোৰ দেখিছে, সি নিজেই কব নোৱৰা হ'ল। তাৰ মনত হ'ল, যেন সি এখন মায়াৰাজ্যত আহি সোমাই পৰিলহি।

সি আন্ধাৰৰ আঁবে আঁবে আলিৰ দাঁতিত থকা খেজুৰ গছ কিজোপাৰ গুৰিৰ ছাঁত লুকাই লুকাই লাহে লাহে কিছুদূৰ আগ বাঢ়ে। সি ভয় আৰু বিচুৰ্ণিত কঁপি উঠে। সি দেখিলে কি?—সি সাক্ষাত দেখিবলৈ পালে— আন্ধাৰৰ আঁবে আঁবে মানুহ বিলাক ইফালে সিফালে ঘূৰি ফুৰিছে, প্ৰত্যেকৰ হাতত একোখনকৈ অস্ত্ৰ আৰু যেয়ে যাকে য'তে পাইছে তাকে ত'তে অস্ত্ৰেৰে আঘাট কৰি ধাৰা সায়ী কৰিছে। মানুহ বিলাক তেনেই মত্ত প্ৰায়। কিযে ঘোৰ হত্যাকাণ্ডই সিহঁতে আনি দিছে সেই গুৱনী জন-পূৰ্ণ নগৰ খনলৈ।

যেনিয়ে-তেনিয়ে মানৱ দেহ বোৰ ধূলিৰে আৰু তেজেৰে লিপ্ত হৈ পৰি আছে। সেই বোৰ দেখি মলিনৰ গাৰ নোম শিয়'ৰি উঠিল। সি কেনি যাওঁ কি কৰো হয়। সি ঘটনাৰ চাকনৈয়া বুজি উঠে।

এনেদৰে থাকোঁতেই হঠাৎ দুজনে আন্ধাৰৰ মাজৰ পৰা আহি তাক আক্ৰমণ কৰে। ইতিমধ্যে সি ভাবিবলৈ প্ৰয়াস পালে.—যে সি আজি মুক্ত—একে বাবে মুক্ত নহলেও অন্ততঃ সেই নিশাৰ বাবে মুক্ত। সেই বাবে সি আজি ছবছৰৰ মূৰত অন্ততঃ ঘৰখন, মাক জনীক দেখা কৰিবই লাগিব। আৰু মনত পৰিল জানোছা ফতেমা জনী জীয়াই আছেই—তাইক অন্ততঃ সিদিনাৰ ঘটনাটোৰ পাচৰ পৰা বৰ্তমানলৈকে—এই বুৰঞ্জী ডোখৰ সুধি চোৱা। তাৰ প্ৰাণলৈ মমতা জাগি উঠে। তেতিয়া সি অতি নিষ্ঠুৰ ভাৱে সেই আক্ৰমণ কাৰী কিজনক তাৰ হাতৰ ‘চুৰিকা’ খনেৰে প্ৰত্যোত্তৰ দিলে।

এইবাৰ তাৰ সাহ বাঢ়িল। সি এইবাৰ গছৰ আঁৰৰ পৰা বাটলৈ ওলাই আহিল। বাটৰ সকলো বাধা সি সেই চুৰিকা খনৰ সহায়তেই অতিক্ৰম কৰি আঙুৱাই গ'ল।

গৈ থাকোঁতে হঠাৎ সি কাৰোবাক গছকি পালে। তাৰ গছকত পৰিথকা লোকজনে “উস্” কৰি উঠে। পৰিথকা লোকজনৰ মাত যাৰ কোনোবা স্ত্ৰীলোকৰ যেন অনুভৱ হ'ল। সি জুপি জুপি মুখ খন চায়, কিন্তু নেদেখে। তাৰ হাতত আজি ছীপ কাঠিৰ বাকচটোও নাই.—সি যে পলৰীয়া ‘কয়েদী’—“এৰা সি

যে ‘কয়েদী’ তাক সি পাহৰিয়েই গৈছিল।”
সি উপায় বিহীন হয়।

“আপুনি কোন?” মলিনে ভয়ে ভয়ে
সোধে। “তয়েই বা কোন?—আকৌ মোৰ
মৃত্যুমুখী দেহৰ ওপৰত অভ্যাচাৰ কৰিবলৈ
আহিছ? “মোৰ কলিজা থকা সবকাকৈ
চুৰিবে বিদাৰি তেজ পিহিলি, সিমানতো তঁহতি
পিশাচ হৈত ফ্ৰান্ত নহলি।” অতি কষ্টে
সেহাই সেহাই যদিও কঠোৰ ভাবে কথা কিটা
তেওঁ কয়। মাত যাৰ যেন চিৰ পৰিচিত,
মলিনৰ অনুমান হয়।

“নহয় আপুনি মোক ভুল বুজিব, মই
বৰ্ত্তমান পলৰীয়া কয়েদী মলিন। মই পাবো
যদি আপোনাৰ উপকাৰত আহিব পাবোনে?”
— যদি মোক ভুল বুজি আপোনাৰ পৰিচয়
দিলেহেঁতেন!”

“অ’ আপুনি!” অতি আৱেগেৰে তেওঁ
তাৰ হাত ছখন খামোচ মাৰি ধৰি কৈ উঠে।
“মই ফতেমা, এই হত্যাকাণ্ড দমন কৰিবলৈ
আহি চুৰিবে ক্ষত-বিক্ষত হৈ মৃত্যুলৈ অপেক্ষা
কৰি পৰি আছোঁ। মোৰ ভাই-ককাইবোৰো
এই হত্যাকাণ্ডত মতলীয়া, সিহঁতক মই
প্ৰবোধ মনাৰ নোৱাৰিলোঁ।” তেওঁ ভগা ভগা
মাত্ৰেৰে কথা কিটা কৈ উঠিবলৈ চেষ্টা কৰি,
পুনৰ চলি পৰে। “আপুনি ইয়াত আক
এক মুহূৰ্ত্তও অপেক্ষা নকৰিব। ইয়াৰ পৰা
যাওক নহলে—নহলে ………।” আক
কব নোৱাৰা হৈ যায়।

“আপোনাৰ কি হব?” মলিনে সহানু-
ভূতিৰ স্মৰত কয়। “মোৰ যি হব লগা

আছিল হৈ গ’ল আপুনি পাবে যদি পলাই
গৈ ভবিষ্যতে এই পিশাচ হৈতক মানুহ
কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিব।” ফতেমাই কয়।

“নহয় এই কথা হব নোৱাৰিব, আপো-
নাক মই এই শ্মশান ভূমিত এৰি যাব নোৱা-
ৰিম।” উভয়ে খন্তেক নিমাতে বয়।

তেতিয়া পশ্চিম আকাশত ‘পুৱতীয়া ভোটা
তৰা’টো পাতল কলা ডাৱৰবোৰৰ মাজেদি
উজ্জ্বল হৈ উঠিছিল তাৰ ক্ষীণ পোহৰত মলিনে
ফতেমাৰ মুখখন বিনিকি বিনিকি দেখিবলৈ।
ডাৱৰ এচপৰা আঁতৰি যোৱাত হে সি প্ৰায়
সম্পূৰ্ণ ভাৱে ফতেমাৰ অৱয়ৱটো তাৰ চকুত
পৰে। তেতিয়া সি দেখিবলৈ পালে,—
ফতেমাৰ বুকুৰ পৰা তেজবোৰ বৈ গৈ গোটেই
শৰীৰৰ আৱৰণ বঙা হৈ পৰিছে ফতেমাক সি
চোওঁতে তাৰো হাত ছখন বঙা হৈ পৰিল।
দেখি তাৰ মূৰ ঘূৰাই যাব খুজিলে। সি বৰ
আৱেগেৰে ফতেমাৰ মূৰটো ডাঙি তাৰ
কোলাত তুলি ললে।

তাৰ হঠাতে মানুহ জাতিটোৰ প্ৰতি ঘৃণা
উপজিল আক সিহঁতৰ সেই পৈশাচিক নৃসংস
কাৰ্য্য বোৰৰ বাবে সিহঁতৰ ওপৰত প্ৰতিহিং
সাৰ দাবানল তাৰ বুকুখনত দপ্ দপ্ কৈ জ্বলি
উঠে। সি বিমূঢ়হৈ বহি থাকে। এই দৰে
বহি থাকোঁতেই কোনোবা এজনে পিচৰ পৰা
আহি তাৰ পিঠিতে এখন ‘ডেগাৰ’ বহুৱাই
দিয়ে। সি “উস্-উস ফতেমা……” বুলি
চলি পৰে। সি কবই নোৱাৰিলে যে ইয়াৰ
এক মুহূৰ্ত্তৰ আগতে ফতেমাৰ প্ৰাণ পখী উৰি
গৈছে। সি আক এবাৰ মা’ বুলি উচ্চাৰণ

কৰাৰ লগে লগে তাৰো প্ৰাণ-পখী বায়ু
সমুদ্ৰলৈ উৰা মাৰিলে । সি ফতেমাক লগ
পায়ো ছবছবৰ আগৰ কথাখিনি সুধিবলৈ
নহল ! তাৰ মনৰ ভাব অসম্পূৰ্ণ, মনৰ

কল্পনাবোৰ অসম্পূৰ্ণ হৈয়েই ব'ল । পোৱাৰ
ধগে লগে তাৰ তেজ বিহীন মুখখন শেঁতা
পৰি 'মলীন' হৈ পৰিল ।

—•—

এখন চিঠি ।

প্ৰেমলতা বৰুৱা

১ম বাৰ্ষিক কলা)

মোৰ এই সামান্য লিখনীত মোৰ জীৱন
কাহিনী বৰ্ণনা কৰিবলৈ আগ বাঢ়িলো ।
মোৰ জীৱনত বিশেষ কোনো অভূতপূৰ্ব
ঘটনা ঘটা নাই যদিও সভ্য জগতৰ ৰীতি
অনুযায়ী আত্মজীৱনী লিখাটো শ্ৰেয় বুলি
অনুমান হয় । সৰ্বসাধাৰণৰ জীৱনত সাধা-
ৰণতে যিবিলাক ঘটনা ঘটা দেখা যায়, মোৰো
জীৱন তেনে ধৰণৰ কিছুমান ঘটনাৰলীয়ে
সমষ্টি । বাক, মই এতিয়া মোৰ প্ৰকৃত বিষয়
বস্তুলৈ আহোঁ ।

মোৰ জন্ম সম্বন্ধে যদিও মোৰ ভালকৈ
মনত নাই তথাপি আনৰ মুখে কোৱা শুনে যে
মই দিল্লীৰ এক বিৰাট কাগজৰ কাৰখানাত
জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিলো । কেচুৱা কালত মই
এজন বিখ্যাত ভাৰতীয় দেশপ্ৰেমিকৰ ঘৰত
এখন সুন্দৰ ভাবে সজাই পৰাই থোৱা মেজত
পৰি আছিলো সকলো ভাৰতীয়ৰে চিৰপৰিচিত
এইজনা নেতাৰ নাম পণ্ডিত জৱহৰলাল
নেহেৰু । সৰুতে মোৰ গাৰ বৰণ বৰ সুন্দৰ
আছিল । মোৰ ওপৰৰ বক্তৃতো ককাই ভাই
আছিল । মই অলপ বুজন হোৱাৰ লগে লগে
দেখিবলৈ পালো যে মোৰ ককাইদেউহঁত

এজন এজনকৈ নোহোৱা হৈছে । ইয়াৰ
কাৰণনো কি মই একোৱেই উপলব্ধি কৰিব
পৰা নাছিলো । ভয় আৰু বেজাৰে মোৰ মন
একেবাৰে অস্থিৰ কৰি তুলিছিল । মোৰ
মনত ভয় লাগিছিল, কিজানিবা মোৰ অৱস্থাও
ককাইদেউহঁতৰ দৰেই হয় ! আৰু বেজাৰ
লাগিছিল মৰমৰ ককাইদেউহঁতৰ আকস্মিক
নিকৰ্দ্দেশৰ কথা ভাবি । এইদৰেই নানান
চিন্তাৰ মাজত মোৰ কিছুদিন অতিবাহিত হল ।
হায় ভগবান ! মই যিহলৈকে ইমানদিন ভয়
কৰিছিলো, সেইটোৱেই দেখোন মোৰ
ভাগ্যতো ঘটিবৰ উপক্ৰম হৈছে । মই ভয়ত
থক্ থক্ কৈ কঁপিবলৈ ধৰিলো দেখিলো, এটি
শান্ত সৌম্য মূৰ্তি আহি মোৰ ওচৰে এখন
চকীত বহি পৰিল । ভালকৈ লক্ষ্য কৰি
দেখিলো মানুহজন সাধাৰণ নহয়, দেবতুল্য
ৰূপ, মহান গাভীৰ্য্য, চকুত এক অবৰ্ননীৰ স্বৰ্গীয়
দীপ্তি । তেওঁক দেখি মোৰ ভয় ভাব প্ৰায়
দূৰ হল । সকলো বেজাৰৰ ভাব আঁতৰি
পৰিল । মনতে ভাবিলো এনেহেন অতুলনীয়
সৌন্দৰ্য্যৰ মাজত কেতিয়াও নিষ্ঠুৰতা থাকিব
নোৱাৰে । আৰু যদিয়াত মোৰ এইজনা

মহাপুরুষৰ হাতত মৃত্যু হয়, তেন্তে স্বৰ্গ
 প্ৰাপ্তিহে হব। মই নিৰ্ভয় চিত্তে বুকু পাতি
 বলো। কিন্তু শেষত দেখিলো ভয়ৰ কাৰণ
 বুলিবলৈ একোৱেই নায়। তেখেতে লাহেকৈ
 মোক ওচৰলৈ টানি নিলে। সেই পৰশত মই
 কিয়ে এক অনিৰ্ভয় স্বৰ্গীয় আনন্দ অনুভৱ
 কৰিছিলো। তাক এই ক্ষুদ্ৰ লিখনীৰে প্ৰকাশ
 কৰিব নোৱাৰি। মানুহজনে হাতত কাপটো
 তুলিলে মোৰ ধুনীয়া গাটোত কিবা কিবিবোৰ
 ইশাৰীৰ পাছত সিহাৰীকৈ আঁকি যাবলৈ
 ধৰিলে। মোৰ গাটো অসন্তৰূপে পিৰপিৰা-
 বলৈ ধৰিলে। মই তেওঁৰ কাৰ্য্যকলাপ দেখি
 আচৰিত মানিলো। বৰ খং উঠিবলৈ ধৰিলে।
 ভাবিলো মোৰ সুন্দৰ ৰূপ দেখি এওঁৰ হিংসা
 লাগিছে, মানুহজন বৰ ঈৰ্ষাপৰায়ণ যেন
 লাগিল। তেওঁ মোৰ সুন্দৰ গাটোত কলা
 ৰংবোৰ সানি একেবাৰে কুম্ভচ কৰি পেলালে।
 প্ৰতিশোধ লবৰ ইচ্ছা হল, কিন্তু সেই শক্তি
 মোৰ তেতিয়া একেবাৰেই নাছিল। মই
 নিববে মানুহজনৰ স্বেচ্ছাকৃত অত্যাচাৰ সহি
 যাবলৈ ধৰিলো। মোৰ কুম্ভচ শৰীৰটো দেখি
 বেজাৰত ছুধাৰি তপত চকুলো বৈ গল। কিন্তু
 হয়, নিস্তাৰৰ যে একো উপায় নায়, লাহে
 লাহে তেওঁৰ কাম শেষ হল। মোক আইৰ
 বুকুৰ পৰা আঁজুৰি টানি আনিলে। বেজাৰত
 মোৰ চেতনা হেৰাল। লাহে লাহে তেওঁ মোক
 কেইটামান ভাঁজ দিলে। মই বৰ কষ্ট অনু-
 ভৱ কৰিলো। গোটেই দেহৰ হাড়বিলাক
 ভাগি চুবমাৰ হোৱা যেন লাগিল। কোনো-
 মতে মাত্ৰ প্ৰাণটোহে বাচিল। ইয়াৰ পাছত

তেওঁ মোক, মোৰ গাটোতকৈ অলপ ডাঙৰ
 এটা খাম উলিয়াই তাৰ মাজলৈ ঠেলি সূমুৱাই
 দিলে। খামটোৰ মুখখন গম আঠা লগাই
 বন্ধ কৰি দিলে। মোৰ উশাহ নিশাহ একে-
 বাৰে বন্ধ হৈ যোৱা যেন লাগিল। ভাগ্যে
 খামটোৰ একোনত এটা বিন্ধা বৈ গল। মই
 কোনোমতে উশাহ নিশাহ লব পৰা হলো।
 ইয়াৰ পাছত মোৰ গৰাকীয়ে মই থকা খামৰ
 ওপৰত আকৌ কিবাকিবি অলপমান আঁকিলে।
 মোৰ ভয় হল আৰু ভাবিলো মোৰ ছৰবস্থাৰ
 এয়ে শেষ নহয়। অলপ সময় অতিবাহিত
 হোৱাৰ পাছত তেখেতে মোক খপু কৈ
 তুলিলে খন্দৰৰ দীঘল চোলাটোৰ ওপৰ জেপত
 ভৰাই ললে। মোৰ গৰাকীয়ে মোকলৈ
 কোঠাটোৰ পৰা ওলাই আহিল। ওচৰতে
 এটা ডাঙৰ পকাঘৰ আছিল। এই ঘৰটোৰ
 সন্মুখতে এটা ৰঙাৰঙৰ সৰু ঘৰ আছিল।
 এই ঘৰটোৰ ছুৱাৰখন আছিল বহুত ওপৰত,
 তেখেতে মোক লাহেকৈ এই ছুৱাৰখনেদি
 ভিতৰলৈ ঠেলি দিলে। মই গৈ ঘৰটোৰ
 তলৰ মজিয়াত পৰিলোগৈ। বৰ ছুখ পালো।
 বহুত পৰৰ মূৰত চেতনা পাই চাৰিওফালে
 চালো। আন্ধাৰত একোকে নেদেখি ওপৰৰ
 ছুৱাৰখনেদি অতি সামান্য পোহৰহে ভিতৰলৈ
 আহিব পাৰিছিল। অলপ সময়ৰ পাছত
 দেখিলো মোৰেই নিচিনা বহুতো দুৰ্ভাগীয়াই
 এই আন্ধাৰ কোঠাটোৰ মাজত পৰি কেকাব
 লাগিছে। কোনো কোনোৱে আকৌ নিজৰ
 ভিতৰতে সুখ ছুখৰ কথা পাতিছে, মই তললৈ
 মুখ কৰি সকলো কথা শুনি যাবলৈ ধৰিলো।

এইদৰে আমি প্ৰায় ১ ঘণ্টামান পৰি থাকিলো। ইয়াৰ পাছত বাহিৰত কাৰোবাৰ জোতাৰ শব্দ শুনিবলৈ পালো। লাহে লাহে সেই আগতজনে আহি আমি থকা ঘৰৰ তলা খুলি কাৰৰ দুৱাৰ এখন মেলি দিলে। মানুহজনে পৰিধান কৰিছিল খাকি, বঙৰ কামিজ-পেণ্ট। ডিঙিৰ পৰা কঁকাললৈকে ওলমা ডাঠ ফিটাৰে বন্ধা এটা খাকি বঙৰ মোনা ওলমাই লৈছিল। তেওঁ আমাক ঘৰটোৰ পৰা ওপৰা ওপৰিকৈ উলিয়াই আনি ওলমি থকা মোনাটোত স্তমুৱাই ললে। ততাতৈয়াকৈ তেওঁ আমাক লৈ ডাঙৰ ঘৰটোৰ সন্মুখৰ এটা কোঠাত প্ৰবেশ কৰিলে। আন এজন মানুহে আমাক মোনাৰ পৰা উলিয়াই নি বাচিবলৈ ধৰিলে। মোৰ লগৰ বন্ধু কেইজনৰ ছজন-মানেহে মোৰ লগত থাকিল। এইদৰে আমাক ভাগ ভাগ কৰি শেষ হোৱাৰ পাছত মানুহ এটাই এটা চাব আনি আমাৰ প্ৰত্যেকৰে গাত বহুৱাই দিলে। মই বৰ কষ্ট পাবলৈ ধৰিলো। মোৰ নিচিনাকৈয়ে পীড়িত বন্ধু-সকলৰ বেজাৰৰ হা-ছ'মুনিয়াই সেই কোঠাটোৰ বতাহটো এটা বেজাৰৰ চৌ তুলিছিল। মই কিন্তু তেওঁলোকৰ দৰে সিমান হতাশ হোৱা নাছিলো। আশাৰ ক্ষীণ পোহৰ তেতিয়াও মোৰ চকুৰ আগত জিলিকি আছিল। মই ভাবিলো শীতকালৰ পাছত যেনেকৈ বসন্ত-কাল আহি জৰাজীৰ্ণ প্ৰকৃতিৰ সুপ্ত সৌন্দৰ্য্যক জগাই তোলে, সেইদৰে আমাৰ দুখ-কষ্টৰো এদিন নহয় এদিন ওৰ পৰিবই। এইদৰে নানা কথা ভাবি থাকোতে কেইটামান মানুহ

আহি আমাক ভাগে ভাগে কেইটামান থৈলাত ভৰাই ওপৰত পুনৰ চাব মাৰি দিলে। ইমান বিলাকক একেলগে ভৰাই দিয়াৰ কাৰণে অসম্ভৱ গৰম লাগিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু সোনকালে আমাৰ কষ্ট অলপ উপশম হল। আমাক এখন ঠেলা গাড়ীত তুলি ছজন মানুহে ষ্টেচনলৈ লৈ গল। বেল আহি ষ্টেচন পোৱাত আমি সকলোটি গাড়ীত উঠিলোঁগৈ। লাহে লাহে গাড়ী চলিবলৈ আৰম্ভ কৰিলে। ইয়াৰ আগেয়ে মই কেতিয়াও বেলগাড়ীত উঠা নাছিলো। উঠি বৰ ভাল লাগিল। মোৰ বন্ধু-সকলৰ না না আমোদজনক কথাত ময়ো যোগ দিলো, গাড়ীখনে বহুতো ষ্টেচন পাৰ হৈ গল। প্ৰায় ৫ দিনমান সাল-সলনিকৈ আমি কেইবাখনো গাড়ীত যোৱাৰ পাছত আমাৰ গন্তব্য স্থান পালোঁগৈ। মোক আৰু মোৰ বন্ধু-সকলক কেইজনমান মানুহে আগবঢ়াই নিলেহি এইখন নগৰ আছিল বৰ ডাঙৰ, নামটো মোৰ ভালকৈ মনত নাই। মানুহ কেইজনে আমাক এটা ডাঙৰ পকিঘৰলৈ লৈ গল। আমাৰ কাৰণে ইমান বিলাক আয়োজন দেখি মনতে ভালেখিনি গৌৰৱ অনুভব কৰিলো। ঘৰটোত নি আমাক চাব মৰা থৈলাটোৰ পৰা উলিয়াই কেইবা শাৰীটো বিভক্ত কৰি আকৌ একোটা কলা ঘূৰণীয়া চাব দিলে। বাবে বাবে একে ধৰণৰ নিৰ্যাতন সহিব লাগিয়া হোৱাত মোৰ খঙে মূৰৰ চুলি পাইছিলগৈ। কোনোমতে খং দমালো। ইয়াৰ পাছত আমাৰ বন্ধু সকলক আৰু আমি থকা দলটোক কিছুমান মানুহ আহি আগেয়ে উল্লেখ কৰাৰ

নিচিনা দীঘল ফিটা লগোৱা মোণা কিছুমানত
ভৰাই ললে। ইয়াৰ পাছত আমাক লৈ যোৱা
মানুহটোৱে এখন চাইকেলত উঠি ঘৰে ঘৰে
মোৰ বন্ধুসকলক নমাই যাবলৈ ধৰিলে।
কেইজনমান বন্ধুৰ বিদায়ৰ পাছত মোৰ পাল
পৰিল। মই চাইকেল আৰোহীজনৰ লগত
যাবলৈ ধৰিলো। অলপ দূৰ যোৱাৰ পাছত
মানুহটো নামিল। সি মোক যিঘৰ মানুহৰ
ওচৰলৈ নিছিল তেওঁলোক আছিল ধনী মানুহ।
প্ৰকাণ্ড অট্টালিকা প্ৰায় ঘৰ, সম্মুখত আহল-
বহল ফুলনি বাৰী, ঘৰটো দেখি মোৰ মন
আনন্দেৰে পৰিপূৰ্ণ হল। মোক নিয়া মানুহ-
জনক দেখি এটি ও বছৰীয়া লৰাই দৌৰি গৈ
ভিতৰত কাৰোবাক খবৰ দিলেগৈ। অলপ
সময়ৰ পাছত দীঘলীয়া, বগা মুখেৰে এগ-
বাকী সুন্দৰী মহিলা ঘৰটোৰ পৰা ওলাই
আছিল। পৰিধানত আছিল তেওঁৰ বগা
খদৰৰ এখন শাৰী, মানুহ গৰাকী দেখি মোৰ
অলপ পৰিচিত যেন লাগিল। অ' এওঁৰ চেহে-
ৰাৰ দেখোন মোৰ গাত অকাঁ মানুহজনৰ লগত
ভালেখিনি সাদৃশ্য আছে; নিশ্চয় এওঁ তেখে-
তৰ কিবা এটা হয়। মানুহটোৰ হাতৰ পৰা
মোক তেওঁ আথেৰেখে তুলি ললে। মোৰ
খামটোৰ ওপৰত অঁকাখিনি পঢ়ি চাই তেওঁ
মোক ভিতৰলৈ লৈ গল। তেওঁৰ অকনমান
পুতেকটিও আমাৰ পিছে পিছে যাবলৈ ধৰিলে।
তেওঁ মোক এটা পৰিপাতিকৈ সৰোৱা সুন্দৰ
কোঠালৈ লৈ গল। তাত দেখিলো আৰামী
চকী এখনত বহি এজন সুবেশ পুৰুষে এখন
বাতৰি কাকতলৈ পঢ়ি আছে। অকনমান

পোণাটিয়ে দৌৰিগৈ মানুহজনৰ কোলাত
সোমাই ইটো সিটো প্ৰশ্ন কৰিবলৈ ধৰিলে।
লৰাটিৰ মাকক দেখি মানুহজনে সুধিলে,
“ইন্দিৰা, সেইটো কি পালা? চিঠিনেকি?”
মই তেতিয়া বুজিলো মোক লৈ যোৱা মানুহ-
গৰাকীৰ নাম ইন্দিৰা। তেওঁ মিচিকিয়া
হাঁহিৰে উত্তৰ দিলে, “এবা চিঠি, দেউতাৰ পৰা
আহিছে।” তেতিয়া মই বুজিলো মোৰ নাম
চিঠি। কথাটো শুনি তেওঁ বহাৰ পৰা ঘূৰ-
কৈ উঠি ইন্দিৰাৰ হাতৰ পৰা মোক আদৰেৰে
তেওঁৰ হাতলৈ নি মোৰ গাৰ খামটো ফালি
পেলালে। তাৰ পাছত তেওঁ মোক তাৰ পৰা
উলিয়াই আনি ডাঙৰ ডাঙৰ কৈ মোৰ গাৰ
কলা ডাংবোৰ পঢ়ি যাবলৈ ধৰিলে। ইন্দিৰাই
একান্ত মনেৰে কথাবিলাক শুনি গল। পঢ়া
শেষ হোৱাত তেওঁ কলে, “ফিবোজ, তেন্তে
দেউতা এতিয়াও শ্ৰীমগবতেই আছে?”
ফিবোজে মূৰ জোকাৰি কলে, এবা, তেখেত
এতিয়াও তাতেই আছে। বোধকৰো অতি
সোনকালে তেখেত দিল্লীলৈ যাব। এই চিঠি-
খন বৰ ভালকৈ খবা। ইয়াত বহুতো দৰ
কাৰী কথা আছে। ইন্দিৰাই ‘বাক’ বুলি
শলাগি মোক তেওঁৰ হাতৰ পৰা লৈ এটা চুমা
খালে। তেওঁ সেইটো কোঠাৰ পৰা ওলাই
আন এটাত সোমালগৈ, তাত থকা এটা ধুনীয়া
বাকচ খুলি ভিতৰৰ পৰা এটা সোনোৱালী
বঙৰ ডাঙৰ খাম উলিয়াই আনিলে। খামটো
এডাল নীলা চিন্ধৰ ফিটাৰে বন্ধা। মই
দেখিলো তাত মোৰেই নিচিনা আৰু কিছুমান
চিঠি আছে। মই তেওঁলোকক দেখি তৎক্ষণাৎ

চিনিব পাৰিলো কাৰণ তেওঁলোকেই আছিল
মোৰ নিকৰ্দিষ্ট ভাই-ককাইহঁত। ইন্দিবাই
কোমল লাহি হাতেৰে মোক সোনোৱালী
খামটোৰ মাজত স্তমুৱাই থলে। মই এতি-
য়াহে বুজিলো, মোৰ জীৱন দুখৰ নহয়, যি
কলা ডাগবোৰক মই এদিন সুন্দৰ গাত কলঙ্ক
বুলিহে ভাবিছিলো, সেইবিলাকেই আজি
মোক ইমানখিনি সন্মানৰ অধিকাৰী কৰিলে।
হয়তো মই নিস্কলঙ্ক হৈ থকা হলে এইখিনি
সন্মান কেতিয়াও নেপালোহেঁতেন। মোৰ
নিচিনা সৰ্বসামৰণ চিঠিৰ জীৱনতকৈ মোৰ
জীৱন বহুতো ওখ খাপৰ বুলি ভাবি মই
গৌৰব অনুভব কৰিলো। মোৰ কণ্ঠৰ ওৰ

পৰিল বুলি জানি স্বস্তিৰ নিশ্বাস পেলালো।
ভগবানে মোৰ প্ৰাৰ্থনা মঞ্জুৰ কৰা দেখি মনে
মনে সেই মহিমাময় ভগবানৰ শলাগ ললো।
এইদৰে নানা কথা ভাবি থাকোতে ইন্দিবা
গান্ধীয়ে মোক বাকচটোৰ মাজত স্তমুৱাই লৈ
কোঠাটোৰ পৰা ওলাই গল। যদিও মই
এনে আবদ্ধতা ভাল পোৱা নাছিলো, তথাপি
অত্মীয় স্বজনৰ লগত থাকি আগতকৈ বহুতো
সুখ অনুভব কৰিলো। এতিয়াও মই তেওঁৰ
ঘৰতেই আদৰৰ মাজত আছো হয়তো মোৰ
কাৰণে আৰু এক গৌৰবময় দিন আহিব, যি
দিনা মই প্ৰত্যেকজন ভাৰতীয় লোকৰ ঘৰতে
সমানে আদৰ পাম।

— কুলি —

নবীণ শৰ্ম্মা ববদলৈ

১ম বাঃ (কলা)

কোনে আহি ভাঙিলেহি পুৱতী নিশাতে মোৰ
তন্দ্রামগ্ন পৰাণৰ সোনালী সপোন
দুখৰ পঁজাত গঢ়া সুখৰ জিবনী ফেৰা
কাটিনিলে আঁতৰাই নিশাৰ দাপোন ?
বুজিছো, নিঠুৰ বিহগী তই, বিনা অপবাধে মোক
চিঞৰি বাখৰি কিয় কৰিলি উন্মাদ
অভিশপ্ত জীৱনৰ যাতে প্ৰতিঘাতে ভবা
কাহিনীত তুলি এটি নতুন প্ৰবাদ।
জাননেকি বাকতই মোৰ সেই ইতিহাস
কলিতেই জয়পৰা আকাশ কুসুম
পুৱাতেই অস্তযোৱা অভাগাৰ ভাগ্যৰবি
মধ্যাহ্নত নিৰ্বাপিত উজ্বল বক্তিম।

ব্যৰ্থ, বিহগী, বুজিছো সৰগৰ শান্তিয়নী
আনিছ কণ্ঠত তোৰ সানি সযতনে
মৰুময় সংসাৰৰ লক্ষ্যহীন পথিকৰ
দিবলৈ প্ৰাণত ঢালি, বিনা আৱাহনে !
উঠিছে আশাৰ ঢউ বাজিছে মায়াৰ বীণ
আধাফুটা, আধাভগা ভোৰেই সুৰত
সঁচায় ভাহিছে তাত প্ৰণয়ৰ প্ৰতিছবি
আশাৰ মদিৰা ঢালি বিৰহী বুকুত !
দেৱী তই সৰগৰ অতিয়ে কৰ্তব্য নিষ্ঠা
পক্ষীৰূপে উৰিফুৰি কৰিছ পালন
আপোন কৰ্তব্য তোৰ বিধিয়ে সৰজি দিয়া
ধন্য পক্ষী, ধন্যতোৰ বিহগী জীৱন।

কিন্তু !! আছে জানো শক্তি তোৰ পাবিবি গঢ়িব তই নোৱাৰ কৰিব সৃষ্টি নকৰ মিছাতে চেপ্তা
 কপালী দেউল তাৰ হৃদয় কক্ষত, বসন্তৰ পুষ্প বৃষ্টি প্ৰথম গ্ৰীষ্মত,
 কন্ধ হ'ল জ্ঞান যাব অশান্তিৰ নিষ্পেষণে অনৰ্থক চেপ্তা তোৰ, পুণৰায় উৰি গুছি
 পাথৰৰে গঢ়ি এক সবসী বুকত। যা, লৈয়া লগতে সেই বাস্তব কণ্ঠত।

ডিব্ৰুগড় কলেজৰ বছেৰেকীয়া সঙ্গীত সন্মিলনৰ

সভাপতিৰ অভিভাষণ । ৩০-৪-৪৮

শ্ৰীযুত জ্যোতি প্ৰসাদ আগৰৱালা ।

মৰমৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকল আৰু সুধী সমাজ—

আজিৰ সন্মিলনলৈ দিয়া নিমন্ত্ৰণৰ বাবে আপোনাসকলৰ শলাগ লৈছোঁ । মানৱ সংস্কৃতিৰ শ্ৰেষ্ঠ সম্পদ শুকুমাৰ কলাৰ বিষয়ে বহুলকৈ আপোনালোকক নকলেও হব । আমাৰ জীৱনত সংস্কৃতিৰ কি মূল্য, শুকুমাৰ কলাৰ কি স্থান—আদি যুগৰে পৰা শুকুমাৰ কলাই মানুহৰ সাংস্কৃতিক প্ৰগতিত কি সহায় কৰিছে আৰু মানুহৰ দিনটিয়া জীৱন সুন্দৰ কৰিবলৈ মধুৰ কৰিবলৈ—শুকুমাৰ কলাৰ কি দান, তাক আপোনাসকলে জানেই । তথাপিও সংস্কৃতি আৰু শুকুমাৰ কলাৰ বিষয়ে মোৰ মনত খেলোৱা ছই এটা কথা বোধ কৰো কলে আপোনাসকলে আমনি নাপাই ।

সাধাৰণতে আজি কালি সংস্কৃতি বুলিলে শুকুমাৰ কলাকেই বুজে । কিন্তু অকল শুকুমাৰ কলাই মানুহৰ সংস্কৃতি নহয় আৰু অকল শুকুমাৰ কলা সাহিত্য ইত্যাদিয়েই সংস্কৃতি নহয় । এইবোৰ মানৱ সংস্কৃতিৰ এভাগহে মাথোন । মানৱ সংস্কৃতিৰ আনটো

ভাগ হৈছে মানুহৰ স্বভাৱত সৌন্দৰ্য্যৰ প্ৰয়োগ । আৰু এই স্বভাৱৰ সৌন্দৰ্য্য প্ৰকাশ পাই মানুহৰ—মানুহৰ প্ৰতি ব্যৱহাৰত,—মানুহৰ মানুহৰ সৈতে সম্বন্ধত, মানুহৰ প্ৰাণী জগতৰ প্ৰতি হোৱা দৃষ্টিত । এটা ব্যক্তিৰ বা এটা জাতিৰ যদি এটা ভাগৰ উৎকৰ্ষ থাকি আন ভাগটোৰ নাথাকে তেন্তে সি পূৰ্ণসংস্কৃতি নহয় । পূৰ্ণসংস্কৃতি নহলেই মানুহৰ জীৱনত তাৰ সাম্য নাথাকে । এই Cultural balance নথকা ব্যক্তিয়েই হওক বা জাতিয়েই হওক মানৱ জীৱনৰ পূৰ্ণ আনন্দ লাভ কৰিবলৈ অক্ষম হয়—আৰু প্ৰায়েই অধ পাতলৈ যায় । পৃথিবীৰ বুৰঞ্জীত এই balanced culture অৰ দৃষ্টান্ত অজিলৈকে বৰ কমেইহে পোৱা গৈছে । আমাৰ ভাৰতত এদিন এনে এটা cultural balance অৰ অৱস্থা যদিও এবাৰ পাইছিল—তথাপিও কেৱল মানুহৰ স্বভাৱকে সুন্দৰ কৰি আৰু তাতেই জীৱনৰ সকলো মূল্য দি—বাস্তৱ সংস্কৃতি সভ্যতাক মায়া বুলি উপেক্ষা

কবিবলৈ যাওতে—আমাৰ অধঃপতন হল। আজি আকৌ পাশ্চাত্য দেশত সংস্কৃতিৰ এভাগ—মানুহৰ স্বভাৱৰ সৌন্দৰ্য্য প্ৰচেষ্টাক উপেক্ষা কৰি তাৰ, আচল মূল্য নিদি কেরল বস্তুসংস্কৃতিকেই সাৰ কবিবলৈ যোৱাৰ ফলত—মানুহৰ জীৱনৰ পৰা আনন্দনোহোৱা হৈ—ধ্বংস আৰু সৰ্বনাশ আহি মানৱ জাতিৰ ছুৱাৰ দলিত ঠিয় হৈ বিকট হাঁহি মাৰিব লাগিছে। এই সংস্কৃতিৰ ছয়োভাগৰ মূল্য যেতিয়া মানৱ জাতিয়ে ভালকৈ উপলব্ধি কৰি সেইদৰে সংস্কৃতি ৰচনা কৰি মানুহক সেই পূৰ্ণ সংস্কৃতি *balanced cultural* অলৈ নিব পাৰিব তেতিয়াহে মানুহৰ পৃথিবীলৈ শান্তি আহিব—আৰু মানুহ মহামহত্বৰ বাটেদি গৈ পৃথিৱীত আনন্দৰ স্বৰ্গৰাজ্য স্থাপন কৰিব পাৰিব। সেই কাৰণেই কব খোজো বস্তুৰ মাজেদি প্ৰকাশিত হোৱা সংস্কৃতিৰ সমানে সমানে মানুহৰ স্বভাৱৰ মাজেদি প্ৰকাশ হোৱা মানুহৰ সংস্কৃতিও যদি প্ৰকাশ নহয় তেন্তে মানুহৰ সংস্কৃতি সম্পূৰ্ণ নহয়। সুকুমাৰ কলাৰ যদি এখন দেশত অতি উচ্চ বিকাশ হয় কিন্তু তাৰ মানুহৰ স্বভাৱ বনবীয়া জন্তুৰ দৰেই হৈ থাকে—নিজৰ ভিতৰত খোৱা কামোৰা, হিংসাহিংসি—তেন্তে সেই সুকুমাৰ কলাৰ সেই বস্তু সংস্কৃতিৰ কি অৰ্থ হল? তাৰ মানুহৰ জীৱনত আনন্দ দিয়াৰ ফালৰ পৰা একো সাৰ্থকতা নহল। সেইদৰেই যদি যোগ সাধনা কৰি, জিতেদ্ৰিয় হৈ মনটো পৰম শান্তিত ৰাখি বাস্তৱ জগতক এই সুন্দৰৰ প্ৰকাশক মায়া বুলি উৰাই দি হিমালয়ৰ

গুহাত সোমাই থাকিল তেন্তে এই বিশ্ব-সংসাৰৰ মহাপ্ৰকাশত যোগ দি জীৱন ৰচনাৰ আনন্দৰ পৰা আতৰি থকাত তেজ-মঙ্গলহেৰে মানুহ হৈ পৃথিবীলৈ অহাৰ অৰ্থ কি?

মানুহৰ ভিতৰ আৰু বাহিৰ মিলাইহে পূৰ্ণসংস্কৃতি হব। আজি আমাৰ সাংস্কৃতিক আদৰ্শ হব লাগিব এইটোৱেই। আজি নতুন ভাৱতে হেজাৰ বছৰৰ পিছত আকৌ নকৈ জন্ম পাই এই পূৰ্ণসংস্কৃতি ৰচনা কৰিব পাৰিলেই আমি নিখিল পৃথিবীকে বাট দেখুৱাই নিব পাৰিম।

আজিৰ ভাৰতৰ তৰুণ তৰুণী আপোনালোক—আপোনালোকে আজি ভাৰতত এক নতুন সভ্যতা সংস্কৃতি গঢ়িবলৈ ঠিয় হৈছে—তাৰ সূত্ৰ বিচাৰিছে,—তাৰ সপোন দেখিছে—সেই সংস্কৃতিৰ ৰূপ উপলব্ধি কৰিবলৈ সাধনা কৰিছে সেইহে মই, মোৰ চিন্তাৰ দাৰিদ্ৰ্যৰেও মোক আপোনালোকে মাতি আনিছে দেখি—মোৰ মনৰ কথাযাৰি আপোনালোকক কবলৈ আগবাঢ়িছো।

মানুহৰ স্বভাৱৰ সৌন্দৰ্য্য সাধনত যেনেকৈ সুকুমাৰ কলাক নিয়োজিত কৰিব পাৰি—সেইদৰেই স্বভাৱৰ সৌন্দৰ্য্যই সুকুমাৰ কলাকো মহত্ব দিয়ে। এই দৰে এই দুই ভাগে পাৰস্পৰিক সহায়েৰে দুইবো উৎকৰ্ষ বিধান কৰি মানুহক প্ৰগতিৰ বাটেদি আগ বঢ়াই নি মানুহৰ ভিতৰত অনন্ত সৌন্দৰ্য্য প্ৰয়াসীটোক প্ৰকাশৰ পৰা প্ৰকাশলৈ নি থাকে। এক প্ৰকাশৰ ভবিষ্যতৰ প্ৰকাশ সুকুমাৰ কলাৰ মাজেদি বিৰিঙি আহিব লাগিব।

তাৰ মানে আচল সুকুমাৰ কলা Art হ'ব লাগিব Futurist—ভবিষ্যতিক। আৰু যি আটত এই ভবিষ্যতে থানিকা লয়হি— অৰ্থাৎ মানৱ জাতি যি মহান বাস্তবৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ আদৰ্শ ধৰিছে সেই তালৈ বাট দেখুৱা দিগ নিৰ্ণয় কৰা পোহৰৰ চাকি হ'ব, সিয়েহে আচল সুকুমাৰ কলা। আজিৰ জীৱনকো সি কৰি যাব লাগিব সুন্দৰ মুখৰ আৰু আনন্দৰে পূৰ। সেই কাৰণেই সুকুমাৰ কলা উপায় Means ও আৰু end ও। সুকুমাৰ কলা প্ৰগতিৰ শ্ৰেষ্ঠ আহিলা কাৰণ মানুহৰ মনক ইয়েই প্ৰভাৱ কৰিব পাৰে সকলোতকৈয়ে বেচিকৈয়ে। নতুন ভাৱতৰ নতুন সমাজ গঢ়িবলৈ সেই কাৰণেই সুকুমাৰ কলাৰ ফালে আমি বিশেষ ভাবে মন দিব লাগিব।

মানুহৰ স্বভাৱক সুন্দৰ কৰা সংস্কৃতিৰ যি প্ৰয়াস—সেইটো অহিংসাৰ প্ৰয়াস। আৰু অহিংসা মানুহে জীৱনৰ সকলো ক্ষেত্ৰতে প্ৰয়োগ কৰিলেই—মানুহৰ সমাজৰ সকলো বৈষম্য নাই—কিয়ান্হে মানুহৰ পাৰস্পৰিক ব্যৱহাৰলৈ সৌন্দৰ্য্য নামিব। কেৱল non-killing অৰু মই অহিংসা বোলা নাই। শোষণ, পীড়ন, দলন,—স্বাৰ্থবাদ, প্ৰভুত্ব, ক্ষমতা লিম্পুতা এইবোৰ সকলোৱেই হিংসা। সেই কাৰণেই মানুহৰ স্বভাৱৰ এই সকলোতে অহিংসা স্থিতি হলেই মানুহৰ স্বভাৱ সংস্কৃতিৰ তলতীয়া হ'ব। মহাত্মাৰ এই সংস্কৃতিৰ বাণী অৱশ্যে বাস্তৱিক ক্ষেত্ৰত যিমান দূৰ প্ৰয়োগ কৰিব পাৰি তাক কৰিবলৈ

আমি আগবাঢ়িছো। আৰু সময়ৰ লগে লগে বৈজ্ঞানিক ভাবে ইয়াক হিংসাৰ বিৰুদ্ধে কেনেকৈ প্ৰয়োগ কৰিব পাৰি তাৰ তথ্য আৱিষ্কাৰ হোৱাৰ সৈতে এই বিষয়ে আমি আগবঢ়াৰ সমন্ধ যথেষ্ট।

সংস্কৃতি ইভাগত সুকুমাৰ কলা বিষয়ে আমি আজি কি কৰিম তাকেই অলপ আলোচনা কৰোঁ। সুকুমাৰ কলা বুলিলে আমি, প্ৰধানতে কবিতা, সঙ্গীত আলেখ্য, স্থাপত্য আৰু ভাষ্কৰ্য্যকে ধৰোঁহঁক। আজি কালিৰ প্ৰগতিশীল কবিতা কোন বাটেদি গৈছে তাক আপোনালোকে জানেই; তাৰো মূৰ্ত্ত হৈ অহা ৰূপৰ সৈতে আপোনালোকৰ চিনাকী আছেই। নৱভাৱতীয় আলেখ্যইও এটা প্ৰকাশ বিচাৰি ওলোৱাৰ ইচ্ছিত আপোনালোকে পাইছেই। আমাৰ আজিৰ ভাৱতীয় সঙ্গীতে আগৰ বাগ-বাগিনী ৰূপৰ পৰা ওলাই পৃথিবীৰ নানা জলবায়ুৰ পৰা অহা ন ন সুৰ আৰু ঠাটৰ সৈতে চিনাকী হৈ, আমাৰ বাজআলিয়ে আলিয়ে সাৱটা সাৱটি ফুৰাও আপোনালোকে দেখিছে। বিশেষকৈ আমাৰ আধুনিক সঙ্গীতত সঙ্গীত বিজ্ঞানৰ ফালৰ পৰা এটা ডাঙৰ কথা হ'ব ধৰিছে সেইটো গৈছে ভাৱতীয় সঙ্গীতত হাৰমণিৰ আবিৰ্ভাৱ। ই আমাৰ সঙ্গীতৰ প্ৰভাৱ প্ৰচণ্ড-ভাৱে কৰিলে কথাচিত্ৰ অহাৰ পৰা। কৰ্ম-কোলাহল মুৰ্খৰ বাস্তৱিক সঙ্গীতৰ মাজেদি প্ৰকাশ দিবলৈ আমাৰ melodic সঙ্গীতে ভালকৈ নোৱাৰে। সেই কাৰণেই কথাচিত্ৰৰ অন্তৰাল সঙ্গীত—যি চিত্ৰত প্ৰতিফলিত হোৱা

বাস্তৱ জীৱনকো তাৰ বাস্তৱতাবে ফুটাই তুলিব লগা হ'ল। তেতিয়া কেৱল melodyৰে তাক নোৱৰাব বাবেই harmonyৰ শৰণ ল'ব লগীয়া হ'ল। আমাৰ জনসাধাৰণো কথাচিত্ৰৰ যোগেদি harmonysed সঙ্গীতত অভ্যস্ত হৈ পৰাত কেৱল melodic সঙ্গীত আমাৰ পূৰণি সঙ্গীতবেই অদূৰ ভবিষ্যতত বস্তু হৈ থাকিবগৈ বুলি ধাৰণা হৈছে। এই এটা বৰ ডাঙৰ পৰিবৰ্তন আমাৰ সঙ্গীতত হৈছে। তাৰ উপৰিও আমাৰ সঙ্গীতত vertical rhythm নাছিল বুলিলেও হয়। বৰ্তমান সেই vertical rhythm আমাৰ সঙ্গীতত বিশেষকৈ সামৰিক বা বিপ্লৱী গীতবোৰত ব্যৱহাৰ কৰিছো। এই ঘাই কথা কেইটাৰ বাহিৰেও আৰু সৰু সৰু নানা সাঙ্গীতিক পৰিবৰ্তনো আমাৰ সঙ্গীতলৈ আহি আমাৰ আগৰ বাগবাগিনী-মূলক সঙ্গীতৰ সৈতে আধুনিক সঙ্গীতক বহু বেলেগাই পেলাইছে। আমাৰ জীৱনৰ ৰূপ, সমাজৰ ৰূপ সলনি হোৱাৰ সৈতে সঙ্গীতৰো ৰূপ সলনি হ'বই—আৰু নোহোৱাটোহে আচৰিত কথা। এই ভাৰতীয় আধুনিক সঙ্গীতৰ এটা লক্ষ্য কৰিব লগীয়া কথা হৈছে যে ই নিখিল ভাৰততে একে ৰূপেৰেই প্ৰকাশিত হৈছে। আগেয়ে যেনেকৈ মূলতঃ একে হোৱা সত্ত্বেও ভাৰতীয় সঙ্গীতৰ প্ৰাদেশিক প্ৰকাশ যথেষ্ট বিভিন্ন আছিল—এতিয়া সেইটো হোৱা নাই। আধুনিক এটা বঙালী অসমীয়া বা মাৰাঠী গানৰ পাৰ্থক্য—আগৰ হিচাপত নাই বুলিলেই হ'ব। সেই কাৰণেই সঙ্গীতৰ ক্ষেত্ৰত আজি আমি সকলো ভাৰ-

তীয়ই—একেবাবে একে হৈ আহিছো। যদিও আমাৰ প্ৰত্যেক প্ৰদেশৰ পূৰণি সাঙ্গীতিক বৈচিত্ৰতা আমি ৰাখিবলৈ চাব লাগে—তথাপিও এই নতুন আপোনা আপুনি অহা ঐক্যকো সাদৰি ল'ব লাগিব আমি—কাৰণ ভাৰত ৰাষ্ট্ৰৰ ৰাজনৈতিক ঐক্য বন্ধাত এই সাংস্কৃতিক ঐক্যই আমাক সহায় কৰিব। পৃথিবীৰ আমি এটা জাতি হৈ নানা যুদ্ধ বাগৰ স্বাৰ্থৰ প্ৰচণ্ড সংঘৰ্ষৰ মাজত তিষ্ঠি থাকিবলৈ—সৰ্বভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ঐক্য আমাৰ নহলে আমাৰ যে কাৰো পৰিত্ৰাণ নাই সেই কথাটো সদায় মনত ৰাখিয়েই সাংস্কৃতিক ঐক্যৰ বাটলৈ প্ৰদেশবোৰে নিজৰ বৈশিষ্টতা একেবাবে নেৰাকৈ যিমান দূৰ গাঁহিব পাৰে তাৰ প্ৰয়াস অৱশ্যে কৰিবই লাগিব। ভাস্কৰ্য্যৰ ক্ষেত্ৰতহে আমি শ্ৰাবতত একো নব প্ৰকাশৰ বেঙনি দেখা নাই। আমাৰ পূৰণি হিন্দু আৰু বৌদ্ধ শাস্ত্ৰৰ সৈতে আপোনালোকৰ চিনাকি আছেই। আজি কেবল আমাৰ এই ভাস্কৰ্য্যৰ ক্ষেত্ৰতহে আমাৰ মনটোৱে একো কৰিব নোৱাৰি বৈ থকা যেন লাগে। আজিৰ ভাৰতীয় ভাস্কৰ্য্যৰ যি দুই এটা নিদৰ্শক দেখা গৈছে—সেইবোৰ গ্ৰীচিয় ৰোমীয় নিদৰ্শন আৰু আমাৰ পূৰণি ভাৰতীয় ভাস্কৰ্য্যৰ চন্দৰ পৰা কোনো বৈপ্লৱীক ভঙ্গীৰে আঁতৰি আহিব পৰা নাই। সেই কাৰণে সেই বিষয়ে আজি আৰু আলোচনা নকৰি স্থাপত্যৰ বিষয়ে কিছু কবলৈ চেষ্টা কৰিম।

একৰকমে চাবলৈ গলে ভাৰতত থলুৱা স্থাপত্যৰ বৌদ্ধ যুগৰ পাছৰ পৰা তেনে

অভিনৱ ৰূপ নাই। মোগল স্থাপত্য আববীয় স্থাপত্যৰ নিদৰ্শণৰ। যদিও মোগল যুগৰ আৰু তাৰ পাছত হিন্দু বৌদ্ধ, গ্ৰীচিয়, মোগল স্থাপত্যৰ সম্মিশ্ৰণেৰে স্থাপত্য গঢ়া হৈছে—তথাপিও সেইবোৰৰ মাজেদি ভাৰতীয় স্থাপত্যৰ তেনেকুৱা পৃথিবীক প্ৰভাৱ কৰিব পৰা নতুন ৰূপ ওলাই অহা নাছিল। বৃটিশৰ দিনতো আমাৰ স্থাপত্যৰ অৱস্থা সেয়েই। এলিজাবিথিয়, যুগৰ বিলাতী স্থাপত্যই আমাৰ নাগৰিক ঘৰবাৰীৰ ওপৰত প্ৰভাৱ কৰিলে। গ্ৰীচিয় ৰোমীয় গথিক স্থাপত্যই আমাৰ ৰাজহুৱা ঘৰবাৰীত প্ৰতিফলিত হল। পুৰণি ভাৰতীয় স্থাপত্য আৰু ইউৰোপীয় স্থাপত্যৰ মিহলি নিদৰ্শণৰ যদিও আমাৰ দেশত ইংৰাজ জাৰ্মান স্থাপত্য শিল্পীৰ পৰিকল্পনা মতে ঘৰবাৰী বহুত হল—কিন্তু ভাৰতীয় স্থাপত্যৰ মৌলিক বিকাশৰ ফালৰ পৰা একো নহল। আজি নতুন বিশ্বস্থাপত্য—Modern, short Futuristic আটাইবোৰেই—Symmetry ৰে ৰৌপিক সৌন্দৰ্য্য উলিয়াই স্থাপত্য সৃষ্টি কৰিবলৈ বিচাৰিছে। আমাৰ ভাৰতীয় স্থাপত্য শিল্পীয়েও ভাৰতীয় বিশেষত্ব ৰাখি এনে ৰৌপিক সৌন্দৰ্য্যৰেই নৱ ভাৰতীয় স্থাপত্য ৰচনা কৰিব লাগিব। আজি ভাৰতৰ—তথা অসম দেশৰ নতুনকৈ হোৱা ঘৰবাৰী-বোৰ নতুন ভাৰতীয় শিল্পী মনৰ—এই ৰৌপিক সৌন্দৰ্য্যৰ স্থাপত্যৰ পৰিকল্পনাৰে হব লাগিব। তেতিয়াও সি আমাৰ আজিৰ স্থাপত্য হব। যদি আজিৰ আমাৰ ঘৰবাৰী—বৃটিশৰ দিনীয়া স্থাপত্যৰ পৰিকল্পনাৰেই হয়—তেন্তে কব

লাগিব যে—ভাৰতীয় মৌলিক প্ৰতিভা স্থাপত্যৰ ক্ষেত্ৰৰ মুকলি হোৱা নাই। আজি আমি ভাৰতৰ যি এটা নতুন সংস্কৃতিৰ সপোন দেখিছো—সেই নতুনৰ ইচ্ছিত দিব পৰা হব লাগিব আমাৰ আজিৰ স্থাপত্য—তাৰ মানে আমাৰ স্থাপত্য Futuristic হব লাগিব। আমাৰ অতীত আছিল—বৰ্তমান আমাৰ নাই বুলিলেই হয়—আনি ভবিষ্যত গঢ়িব খুজিছো। আমাৰ ভবিষ্যতৰ জীৱনৰ চন্দ—আমাৰ আজি গঢ়া স্থাপত্যৰ চন্দত ফুটি উঠিব লাগিব—তেহে সি আমাৰ স্থাপত্য হব। আমাৰ স্থাপত্যৰ ৰূপত প্ৰতিফলিত হব লাগিব ভাৰতীয়—অসমীয়া নতুন জীৱনৰ সপোন দেখা শিল্পীটোৰ মনটো। আজি যদি আমাৰ স্থাপত্যৰ কলাৰূপটো দিয়েহি আনে—তেন্তে সি আমাৰ ঘৰহিচাবে সম্পত্তি হলেও—সেই ঘৰ আমাৰ ডাঙৰ কামত আহিলেও—আমাৰ আজিৰ স্থাপত্যৰ নিদৰ্শণ সি কেতিয়াও নহব। সেই কাৰণেই আজি অসমৰ নতুন ৰাজহুৱা ঘৰবোৰৰ স্থাপত্যৰ ৰূপটো কোনে দিব সেই বিষয়ে সকলোৱে দকৈভাৰিব লাগে। আজিলৈ এই খিনিতেই মোৰ কবলগীয়া কথা সামৰিবলৈ ওলালোঁ।

আজি আমাৰ নতুন দিনৰ নতুন ভাৰত গঢ়িবলৈ ওলোৱা নতুনৰ মনৰ—নতুন সৃষ্টি ঠন ধৰি উঠক। এক অভিনৱ সংস্কৃতি আহি এই বছৰদিন জগতসভাৰ পৰা আতৰত পৰি থকা ভাৰতীয় জাতিটোক পৃথিবীত জিলিকাই তোলাক। নতুন সংস্কৃতিৰ বাটেদি ভাৰত আগবাঢ়ি যাওক।

এইবাৰ বসন্তৰ ফুলোতে গোলাপ

—বিবি—

এইবাৰ বসন্তৰ ফুলোতে গোলাপ পাহি
পাবা যদি আহি যাবা সাদৰী বুকৰ ;
পঁজাটিৰ এচুকত আশা পালি বম মই
চকুত চাৱনি লই শত আবেগৰ ।
একোটীয়ে নাই মোৰ পঁজাটিৰ ভিতৰত
যিহেৰে কৰিব পাবো তোমাক সন্তোষ ;
এখনি অন্তৰ মাঠো আবেগেৰে ভৰপূৰ
তাকে বৃজি অনুবোধ লভিবা হৰিষ ।
বাহিৰত চাৰিকামে আছে ভৰি সমাৰোহে
প্ৰকৃতিৰ অবদান ফুলৰ সস্তাৰ ;
আহি পালে প্ৰিয়া মোৰ অযাচিত্তে হেলাবঙে
তোমাকেই সকলোৱে কৰিব আদৰ ।

লাহে লাহে আহি তুমি বহিবাহি আনন্দেৰে
দুখীয়াৰ যিবা আছে ভঙা আসনত ;
চকু জুৰি তুলিলেই দেখা পাবা তোমাবেই
চৰি খনি অঁৰা আছে মূৰ শিতানত ।
বৰ্ণাম হেপাহেৰে বিপুল বেদনা ভৰা
নীঃশঙ্কজীৱনৰ কৰুণ কাহিনী মোৰ ;
শেষ হব তেতিয়াহে গোপন নিহিত যত
কলা-বগা বেদনাৰ অপ্ৰকাশ স্মৰ ।
আকলুৱা আবেগৰ বশবৰ্ত্তী হই মই
কৰো যদি ভুল ক্ৰটি তোমাৰ কাষত ;
ক্ষমিবা সকলোবোৰ স্মৃতিৰ দাপোন চাই
বান্ধি লবা চিৰদিনে আপোন ভাৰত ।

জীৱনৰ ফেৰ ।

শ্ৰীদেবেন্দ্ৰ নাথ সোনোৱাল ।

প্ৰথম বাৰ্ষিক (কমাৰ্চ)

বেচেষ্টীজনী ছালছিগা ভিক্ষাবিনী ।
দিনৰ দিনটো কোনো মতে খুজিমাগি এমুঠি
গোটায় । তাৰে ছুভাগ কৰি এভাগ তাই
নিজে খায় আৰু আনভাগ দিয়ে তাইৰ সেই
ভোকত লালকাল হৈ থকা জীয়েকক । তাই
তাইৰ ৫ বছৰীয়া জীয়েকৰ মুখখনিলৈ চালে
তাইৰ প্ৰাণ কান্দি উঠে । তাই ভাবে
“সংসাৰত কিয় ইমান পাৰ্থক্য । এফালে এটা
শ্ৰেণীয়ে চিৰকাল বিলাস ভৱনত আমোদ-

প্ৰমোদেৰে কাল কটাইছে আৰু আন এটা
শ্ৰেণীয়ে চিৰকাল বুভুক্ষিত হৈ সংসাৰ পথ
অতিক্ৰম কৰিছে ।” আকৌ হঠাতে ভাবি
তাই থমকি বয় । কোনোবাই যেন তাইৰ
কাণত ফুচফুচাই উপহাসৰ সূৰেৰে কয় “ই
বিধি-নিয়ন্তাৰ চিৰন্তন নীতি ! অদৃষ্টৰ
পৰিহাস ।”

আহাৰৰ সন্ধিয়াৰ আকাশখনিক এছাটি
ক’লা ডাৱৰে ঢাকি পেলাইছে । সেই কদাকাৰ,

ছৰ্যোগপূৰ্ণ দিন এটিত অলকা নামৰ ভিক্ষা-
বিণীজনী আহি থাকে ধুমুহাৰ অভেদ্য প্ৰাচীৰ
ভেদ কৰি কোনোমতে কোলাত ৫ বছৰীয়া
কেচুৰাজনী লৈ। টিমিক্ চামাককৈ জ্বলি
থকা এটি ঘৰৰ চাকিলৈ তাইৰ চকু যায়।
তাইৰ মন আনন্দত নাচি উঠে। বাতিটো
কোনোমতে সেই ঘৰৰ বাৰাণ্ডাতে বহি কটাৰ
পাৰিব। হঠাতে তাইৰ দৃষ্টি কেচুৰাজনীৰ
ওপৰত পৰে। কিবা এটি অনাহুত আশঙ্কাত
ভিক্ষাবিণীৰ বুকু কঁপি উঠিল। কেচুৰাৰ মুখৰ
পৰা ক্ষীণভগা মাতৰ স্বৰ ওলাই আহে
“মা!ভাত.....মা.....। শেষ
সকলো শেষ। তাইৰ সোণৰ পুতলি, জীৱনৰ
আপোন সংসাৰৰ পাকচক্ৰত পৰি তাইৰ পৰা
চিৰ বিদায়। এতিয়া অলকাৰ আপোন
বুলিবলৈ সংসাৰত কোনো নাই। মাতৃস্নেহৰ
বশীভূত হৈ তাইয়ো জীয়েকৰ ওপৰতে চিং
খাই পৰে। মেঘৰ গাজনি, বতাহৰ
হো-হোৱনি, বৰষুণৰ বৰ বৰ টোপাল,
ভয়লগা বিজুলী একোৱে তাইক বিচ-
লিত কৰিব নোৱাৰিলে। হঠাৎ এচমকা
বিজুলী তাইৰ চকুত ভাহি উঠে ইয়াকে
দেখি তাইৰ মনত হয় সংসাৰৰ পুত্ৰ,
আপোনজন সকলো এই বিজুলীৰ দৰে
হঠাৎ এবাৰ ওলাই আকৌ নাইকিয়া
হয়। মায়াত আৱদ্ধ থকাৰ বাবেই
সংসাৰৰ কিবা এটি হেৰুৱাই মানৱ অন্তৰে
সেই হেৰোৱা বস্তুটিৰ বাবে শোক কৰে।”
তাই কেচুৱা তাতে এৰি পুনৰ আগৰ পথ লৈ
আগুৱাই গৈ থাকে।

বাতিপুৱাবলৈ আক এপৰ বাকী। অলকা
গৈ সেই চাকিৰ পোহৰ দেখা ঘৰটোৰ বাহিৰৰ
বাৰাণ্ডাতে পৰি থাকেগৈ।

বাতিপুৱাল। বাঙলী দিনমণিৰ পৰশ
পাই ধৰিত্ৰীৰ সকলো আলোময় হৈ উঠে।
ঘৰটোৰ পৰা ছুৱাৰ মেলি ওলাই আহে এটি
সক লৰা। অলকাৰ গাত ভৰি লাগি
লৰাটো উজুটি খাই পৰে। সি কান্দিবলৈ
ধৰে “মা!” ভিতৰৰ পৰা ওলাই আহে
লৰাটোৰ মাক। মাকে এছাৰি এডাল লৈ
আহি বেচেৰী ভিক্ষাবীজনীৰ গাত ভালকৈয়ে
কেইটামান কোৰ দিলে—তাই মাতিব
নোৱাৰা হয়।

বাটৰ কাষলৈ ডাঙি নি বেচেৰীক থৈ
আহে। তাই অৱশ, ক্লান্তময় শৰীৰত
চেকনিৰ আশীৰ্বাদ লৈ তাতে পৰি থাকে।
তাইক ডেও দি পাব হৈ যায় এজন লৰা।
তাই লৰাজনক মাতি ক্ষীণ স্বৰেবে কয়
‘বোপা! এই কলা-বগা সংসাৰত স্বামীক
সুখ দিব নোৱাৰাৰ বাবেই মোৰ আজি এই
অৱস্থা। মোৰ দেউতা আছিল বৰ চহকী
মানুহ কিন্তু কালৰ কৰাল গ্ৰাসত পৰি দেউ-
তাই নিজৰ সকলো সম্পত্তি অইনৰ হাতত
সমৰ্পণ কৰিব লগা হল। মোৰ দেউতাৰ
অৱস্থা টনকীয়াল হৈ থকা সময়তে মোৰ
বিয়া হয় এই নগৰেবে এজন সামান্য চাকৰি-
য়ালৰ পুতেকৰ লগত। মোৰ স্বামীক মই
স্বামী বৰণ কৰাৰ আগতে আমাৰ দেউতাই
তেওঁক লিখা-পঢ়াৰ সকলো খৰছ যোগায়,
কিয়নো মোৰ স্বামীৰ দেউতাকৰ অৱস্থা অতি

শোকজনক আছিল । কালক্ৰমে তেওঁ শিক্ষা জীৱন এৰি ওকালতি আৰম্ভ কৰে । তেওঁ এতিয়ালৈকে সেই ব্যৱসায়েই চলাই আছে । কিন্তু কালৰ কুটিল গতিত মোৰ স্বামীয়ে মোৰ স্বামী শুশ্ৰূষাক ভুল বুজি মোক উপেক্ষা কৰি চহৰৰ এজন ধনী মানুহৰ ঘৰৰ ছোৱালী এজনী বিয়া কৰায় । তাই স্বামীক মোৰ বিৰুদ্ধে নানা কটুবাক্য লগাবলৈ ধৰিলে । মোৰ স্বামীয়েও তাইৰ কথাতে পতিয়ন গৈ মোৰ ওপৰত যি মনোবৃত্তি পোষণ কৰি মোক ঘৰৰ পৰা এদিন বাজ কৰি দিলে সেই কথা মোৰ মনত পৰিলে আজিও প্ৰাণ কান্দি উঠে । মোৰ স্বামীৰ ঘৰত এটি মাত্ৰ মোৰ নিজৰ পেটৰ পো থাকি যায় । তাৰ নাম বোধকৰো নীবেন আছিল । তাৰ চেহেৰাটোও ঠিক তোমাৰ দৰেই আছিল । তোমাক দেখি আজি মোৰ তালৈ মনত পৰিছে । মোক ঘৰৰ পৰা খেদি দিয়া সময়ত মোৰ নীবেন আছিল এবছৰীয়া । এতিয়া সি জীয়াই আছেনে নাই কব নোৱাৰো । তাৰ কিছুদিনৰ পিচতেই মোৰ এজনী ছোৱালী হয় । সেই ছোৱালী জনীও নিয়তীয়ে নিৰ্ধৰ ভাবে কেতিয়া মোৰ বুকৰ পৰা থাপ মাৰি লৈ গল মই নিজে কব নোৱাৰো ।

তাৰ পাচত ঘৰৰ পৰা ওলাই আহি কিছুদিন অকলে আৰু কিছুদিনৰ পাচত ছোৱালীজনী বুকত বান্ধি ভিক্ষাবৃত্তি অৱ-

লম্বন কৰি কোনোমতে পেট প্ৰবৰ্ত্তাই আছিলো । এদিন হঠাতে ভিক্ষা কৰি থাকোতে আমাৰ বাতি হল । বতাহ বৰষুণে পাই মোক আৰু মোৰ বুকৰ জীউ ছোৱালী-টিক জ্বলাকলা কৰি অতিষ্ঠ কৰিলে । ছোৱালীজনী কলৈ গল কব নোৱাৰিলো । মই কোনোমতে এষৰত আশ্ৰয় ললো । বাতি পুৱালত এটি সৰু লৰাই মোক ছুৱাৰ মুখত পাই উজট খাই পৰে । লৰাৰ মাকে তেতিয়া মোক বেতেবে কোবাই কলৈ লৈ গল মই একো কব নোৱাৰো ! মোৰ স্বামীক অৱশ্যে মই ইয়াৰ কাৰণে নোদোষো । ই মোৰ অভিশপ্ত জীৱনৰ এক অধ্যায়ৰ সূচনা মাত্ৰ । যদি বিদায় পৰত নীবেনক আৰু এবাৰ স্বামীক দে—খা—” অলকা পৰি থাকে স্পন্দনহীন, জড়, ক্ষীণ শুকান মুখখনিলৈ । নীবেনৰ দুগালেদি দুধাবী তপত চকুলো বৈ গল । নীবেনৰ বাপেক হৰেন্দ্ৰ হাজৰীকা আহি তাইৰ চোঁচা হাত দুখনিত ধৰি কয়—“মোক ক্ষমা কৰিবা । মইয়ো যাওঁ । সতীৰ সতী-ত্বত কলঙ্কৰ বোজা আৰি দিয়া মোৰ দৰে পাপীৰ এই সংসাৰত ঠাই নাই বুলি তেওঁয়ো সংজ্ঞাহীন হৈ পৰি যায় । কিছুপৰৰ মূৰত তেওঁ চেতনা পাই ওলায় যায় শুদ্ধৰ বাটৰ অগম্য অৰণ্যলৈ । তাই পৰি থাকে সেই আলিৰ কাষতে । নীবেন যায় কৰবাৰ অচিন আত্মীয় স্বজনহীন এখন দেশলৈ ।

ৰমাই-বতনী ।

(এটি পুৰণি গল্প)

অধ্যাপক—বেণুধৰ বাজখোৱা ।

আগৰ কালৰ কথা । তেওঁ চফল ডেকা ।
নাম ৰমাই । দেখিবলৈ স্নগ্ৰী, স্নঠাম ।
বতনী তেওঁৰে ভাৰ্য্যা—নতুনকৈ বিয়া কৰি
আনিছে । দিপলিপ্ ছোৱালীটী—কোনো
অক্ষত খতি খুন নাই । অপেচৰী সদৃশ—
চালে চকু বয় । ৰমাই বতনীৰ অভিন্ন হৃদয় ।
ছয়োৰো পৰম্পৰ প্ৰীতি স্বৰ্গীয় । এজনে
আন জনক খন্তেক নেদেখিলেই জীৱন্তে মৰা ।
ৰমাই সাধাৰণ প্ৰজা—এনে মানুহৰ ঘৰত
অপেচৰীৰ স্থিতি কেনেকৈ সম্ভৱপৰ হব
পাবে! দেশৰ ৰজা আছিল স্বেচ্ছাচাৰী,
স্বভাৱ উছৃজাল । এনে অৱস্থাত ৰজাক
ভালৰি বোলাবলৈ যোৱা মানুহৰ আটক
নাছিল । এজন ছবন্ত মানুহে ৰমাই-বতনীৰ
কথা ৰজাক জনালেগৈ । শুনামাত্ৰকতে
ৰজাই বতনীক হাত কৰিবলৈ সক্ষম কৰিলে ।
তেওঁ কটকী পঠাই ৰমাইক মতাই অনালে ।
ৰমাইৰ গা বাজিল । বতনীৰ সোঁ-চকু নাচিবলৈ
ধৰিলে । ৰমায়ে বতনীৰ ওচৰত বিদায় লৈ
কাৰেঙলৈ যাত্ৰা কৰিলে । তেওঁ ৰজাৰ আগত
গৈ আঁঠু ললে । ৰজাই বতনীক পাবৰ
নিমিত্তে অভিলাষ কৰিলে, আক বিনিময়ত
ৰমাইক বিস্তৰ ধন সোন যাচিলে । ৰমাই
কোনোমতে সৈমান নহল । ৰমাইৰ গস্তীৰ

দৃঢ়প্ৰতিজ্ঞা দেখি ৰজা স্তম্ভিত হল । তেওঁ
বুজিলে যে ৰমায়ে ঘৰলৈ গলে বতনীক
পলুৱাব—এতেকে বাজে বাজে ৰমাইক বধ
কৰিবৰ নিমিত্তে আলচিলে ।

তেতিয়া আহিন মাহ—বতৰ খবালি ।
ধান লহপহকৈ বাঢ়ি গোটেই পথাৰ ৰমক-
জমক কৰিছে । লখিমীৰ বিভূতি পয়োভৰ ।
এনে সমৃদ্ধিসালিনী লখিমীক নেওচি ছৰ্দমনীয়
ৰজা আখ্যাধাৰী নৰ পিশাচে নাৰকী দৃশ্য
অভিনয় কৰিবলৈ মাজু হল । তেওঁ চাওদাঙক
ছুকুম দিলে । চাওদাঙে বৰ-ছৱাৰ মুখতে
ৰমাইক শূলত দিবলৈ নিলে । ধাননিৰ
মাজত ৰজাৰ কাৰেঙৰ বৰ ছৱাৰৰ পোনে
পোনে ৰমাইক চাওদাঙে ধৰি শূলত সংযুক্ত
কৰিলে । এজনী কাউৰী গৈ ৰমাইৰ চকু এটা
ঘুকি পেলালে । কাউৰী উৰি গৈ বতনীৰ
ঘৰৰ চোতালত পৰিল । বতনীয়ে কাউৰীক
এই বুলি প্ৰশ্ন কৰিলে :—

(বিননি স্মৰ)

কাউৰী কাউৰী, অজাতি কাউৰী,
কিনো খাই বোলালি ঠোঁট ।

কাউৰীয়ে উত্তৰ দিলে :—

বৰ-ছৱাৰ মুখতে ৰমাইক শূলত দিছে,
তাকে খাই বোলালোঁ ঠোঁট ।

বমাই অহাত বেলি হোৱা দেখি বতনীৰ আগতে মনটো চেবালে। এতিয়া কাউৰীৰ মুখে বৃত্তান্ত শুনি সবিশেষ জানিব পাৰিলে। কিন্তু তেওঁ ধৈৰ্য্য নেহেৰুৱালে। তেওঁ এখন ডাবকটাৰী কাপোৰৰ ভিতৰত লুকুৱাই ললে আৰু তিত কালতে কোনেও টবকিব নোৱৰাকৈ বধ্যভূমিলৈ বেগাবেগিকৈ খোজ ললে। নিলগৰ পৰা শূলৰ ওপৰত বমাইক দেখা পাই ধাননিৰ মাজে মাজে যাবলৈ ধৰিলে। বমানে দেখি নিলগৰ পৰা গালে :- (বিননি সুৰ)

ধাননি ধাননি নাহিবি বতনী,
ধান-পাতে কাটিব গা।
মোৰে কপালে যিহৈছে হৈছে,
ঘৰলৈ উলতি যা ॥

বতনীয়ে উত্তৰ দিলে :- (বিননি সুৰ)

ধাননি ধাননি যামে মই বতনী,
ধান-পাতে কাটকে গা।
তোমাৰে কপালে যি হৈছে হৈছে—
গলতে মাৰিমে ঘা ॥

শূলত দিয়া দৃশ্য চাবলৈ মানুহে স্বভাৱতে ভাল নেপায়। চাওদাং আৰু আন আন মানুহ বিলাক কিছু নিলগত আঁতৰি আছিল। আৰু মৰনৰ কালত ঘৈণীয়েকে গিৰিয়েকক শেষ দেখা কৰিবলৈ আহিছে বুলি কোনোৱে সেই বিষয়ে বিশেষ মনকাণ নিদিলে। বতনীয়ে ওচৰ পাই বমাইক এটি সেৱা জনালে। অকস্মাৎ বতনীয়ে কাপোৰৰ তলৰ পৰা কটাৰীখন উলিয়াই নিজৰ টেটুত ৰেপ দিলে

আৰু ততালিকে মাটিত ঢাল খাই পৰিল। তেতিয়াহে মানুহ বিলাকে কি ঘটনা ঘটিল বুজিব পাৰিলে আৰু ওচৰ চাপি দেখিলে যে বমাইৰ প্ৰাণ বায়ু বহিৰ্গত হল আৰু বতনী আত্মঘাতী হৈ মৰিল। চাওদাঙে চাপলি মেলি বজাক জনালগৈ। বজাই কলে — “ইহঁতৰ ছয়োৰো ইমান মিলাপ্ৰীতি আছিল— এতেকে ইহঁতক একেলগে চিতাত দাহ নকৰিবি। ছয়োকো নৈৰ ছূপাবে খৰি দিবি।” বজাৰ বিষয়াই সেইমতে কাৰ্য্য কৰিলে। কিন্তু চিতাৰ ধোৱাৰ প্ৰবাহ ওপৰলৈ উঠি একেটা প্ৰবাহত পৰিণত হৈ আকাশমাৰ্গী হল। পাচত দেখা গল যেনি যেনি ধোৱা উঠিছিল, তাতে এজোপা প্ৰকাণ্ড বটগছৰ সৃষ্টি হল। বটৰ গুৰি দুটা নৈৰ ছূপাবে থাকিল। ওপৰ ভাগ একেটা হল। প্ৰকৃত প্ৰেমৰ অমৰণ অভগন সংযোগ জগতত বিঘোষিত হল।

টোকা :- এই গল্পটো মই লৰাকালতে আইৰ মুখে শুনিছিলো। তেখেতে ঘটনাটো সঁচা বুলি কৈছিল। মূলত প্ৰকৃত ঘটনা বোধকৰো এইয়ে আছিল— স্বেচ্ছাচাৰী বজাই ঘৈণীয়েকক বলেৰে হৰণ কৰিব নোৱাৰি গিৰিয়েকক শূলত দিলে; কিন্তু ঘৈণীয়েকে সেই সময়তে আত্মঘাতী হল। বজাৰ ছুৰভি-সন্ধি নিসফল হল। সি যিকি নহওঁক এই গল্পটো Greek Mythology ৰ গল্পৰ শাৰীত পেলাই পঢ়িলেও পাঠক পাঠিকা সকলে তৃপ্তি পাব।

ভাৰতৰ নাৰী শিক্ষা

শ্ৰীঅৰুণা বৰুৱা

প্ৰথম বাৰ্ষিক (কলা)

শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য হৈছে সকলো অঙ্গৰ উৎকৰ্ষ সাধন কৰা।

“নহি জ্ঞানেন সদৃশং পবিত্ৰমিহ বিদ্বতে” ইত্যাদি গীতাই কৈছে। কিন্তু মানবৰ জ্ঞান কি বস্ত্ৰৰ পৰা উদ্ভৱ হয় তাক জনাব আৱশ্যক। আজি জগতৰ যিবিলাক মহান মহান পুৰুষ কিম্বা মহিলাই জগতত নাম চিৰস্মৰণীয় কৰি গৈছে কিম্বা বৰ্ত্তমানেও যিবিলাক জগতৰ পূজ্য হৈছে তেওঁবিলাকৰ জীৱন চৰিত বিল্লেখ কৰিলে দেখা যায় যে, তেওঁলোকৰ উন্নতিৰ গুৰি হৈছে—একমাত্ৰ শিক্ষা। বেছিভাগ মহাপুৰুষৰ জীৱন চৰিতত পোৱা যায় যে তেওঁলোকৰ উন্নতি পথত পোহৰ দেখুৱাই দিয়ে—একমাত্ৰ মাতৃজাতিৰ পৰাই।

জগতখনেই হৈছে প্ৰত্যেক লোকৰ শিক্ষাৰ থলী। শিক্ষা, শ্ৰী পুৰুষ সকলোৰেই উন্নতি পথৰ সোপান। সংসাৰত সাধাৰণতে মহিলাৰ সংখ্যাই বেছি আৰু তেওঁলোকৰ উন্নতি অৱনতি ওপৰতেই আমাৰ সমাজৰ উন্নতি অৱনতি বহু পৰিমাণে নিৰ্ভৰ কৰিছে। পাশ্চাত্য দেশবিলাকৰ তুলনাত ভাৰতেই নাৰীৰ শিক্ষাত পাছ পৰি আছে। অৱশ্যে আধুনিক নাৰী জাগৰণৰ চোৱে ভাৰতকো স্পৰ্শ কৰিছেহি। শিক্ষাৰ কোনো ধৰাবন্ধা নিয়ম নাই। পুৰুষ কিম্বা মহিলা সকলোৰে বাবে জ্ঞানৱেদীৰ

ছৰাৰ খোলা থাকে। ইংৰাজ কবি Tennyson এ কৈছে:—

“The woman’s cause is mans,

they rise or sink

Together, dwarfed or godlike.

bond or free.”

মানৱ সমাজ যিমনেই সভ্যতালৈ আহিছে সিমনেই এই কথাৰ সত্য উপলব্ধি কৰিব পাৰিছে। সমাজে বুজিব পাৰিছে বৰ্ত্তমান তিবোতাজাতি অন্ধকূপত পৰি থকা নাই। ভালকৈ আলোচনা কৰিলে দেখা যায় যে শিক্ষাৰ বিষয়ত ভাৰতৰ অতীত আৰু বৰ্ত্তমানৰ তিবোতাৰ যথেষ্ট পাৰ্থক্য। বৈদিক যুগত তিবোতাক পত্নী বুলিছিল কিয়নো তেওঁলোক আছিল পুৰুষৰ ধৰ্ম্মকাৰ্য্য, বৰুৱা সকলো যাৱতীয় কাৰ্য্যৰ সোঁহাত। পুৰুষে যিদৰে শিক্ষা পাইছিল তিবোতায়ো সেই শিক্ষাৰ অংশ গ্ৰহণ কৰিছিল। সেই যুগত তিবোতাক উচ্চস্থান দিয়া হৈছিল। পৌৰাণিক যুগতো ভাৰতৰ নাৰীজাতি সকলোবিলাক শিক্ষাৰে সমাবেত আছিল। সঙ্গীতত মীৰাবাই, শাস্ত্ৰালোচনাত গাৰ্গী, অক্ষ শাস্ত্ৰত মৈত্ৰেয়ী, গণনাত অকস্মতী আদি গুণগ্ৰাহী মহিলা সকল। কিন্তু ছ্ৰভাগ্যবশতঃ ভাৰতৰ এনে শিক্ষাই ক্ৰমান্বয়ে নামি আহিব ধৰিলে।

ইয়াৰ পাছৰ যুগত অৰ্থাৎ মুছলমানৰ বাজত নাৰীৰ শিক্ষা একেবাৰেই তলত পৰি থাকিল যে শতকৰা ১ জনহে ভাৰতত শিক্ষিতা নাৰী পোৱা গল । ইংৰাজৰ শিক্ষা প্ৰচাৰৰ আগেয়ে ভাৰতীয় তিবোতাৰ শিক্ষাৰ স্থান শোচনীয় আছিল । এই সময়তে খৃষ্টান মিছনেৰী, ৰাজা ৰামমোহন ৰায়, ঈশ্বৰ চন্দ্ৰ বিদ্যাসাগৰ, এম্. জি. ৰানাডে আদি সকলে যিমানেই নিৰক্ষৰতাৰ ওৰনিখন ডাঙিবলৈ ধৰিলে সিমানেই নাৰীয়ে আৰু বেছিকৈ টানিবলৈহে ধৰিলে । যদিও খৃষ্টান মিছনেৰী বিলাকৰ পাছত শিক্ষাত ভাৰতীয় নাৰী পাছ পৰি গল তথাপি প্ৰায় ৫০ বছৰৰ ভিতৰত সামাজিকে শিক্ষাত ভাৰতীয় নাৰীসকলে এক নবযুগৰ সূচনা কৰিলে । কিন্তু বৰ্তমান সামাজিকে জীৱনৰক্ষাৰ বাবে শিক্ষা নহলে সংসাৰত নানা অসুবিধা আৰু ক্ষতি হোৱাৰ সম্ভাৱনা । স্ত্ৰীজাতিৰ উচ্চশিক্ষাৰ বিৰুদ্ধে কোনেও বিৰোধভাৱ পোষণ কৰিব নোৱাৰে । বৰ্তমান যুগৰ ছাত্ৰীবিলাক যে শিক্ষিতা হোৱা উচিত, — এই কথা শিক্ষিত অভিভাৱক সকলৰ অন্তৰত টানকৈ আঘাত কৰিলে । সেই বাবে শিক্ষাত নাৰীজাতি কিছুদূৰ অগ্ৰসৰ হল । শিক্ষাৰ জিলিঙনি পাই তেওঁলোকে বুজিব পাৰিছে যে এটি জীৱন্ত জাতি গঢ়িবলৈ হলে বিপৰীত দলৰ লগত কেনেভাৱে প্ৰতিদ্বন্দিতা কৰিব লাগিব ।

বৰ্তমান সময় হৈছে সংগঠনৰ সময় । এই সংগঠনৰ দিনত কেৱল উচ্চশিক্ষা লাভ কৰিলেই নহব । লগে লগে সামাজিক,

ৰাজনৈতিক, শাসননীতি, দৰ্শন, বিজ্ঞান, কুটীৰ শিল্প আদি সকলোতে যদি উন্নতি কৰিব পৰা যায় তেন্তে পৃথিবীৰ আন মহাদেশৰ স্ত্ৰীৰ লগত ভাৰতীয় নাৰীয়েও খোজত খোজ মিলাই যাব পাৰিব । আধুনিক যুগত ভাৰতীয় নাৰীয়ে এই জ্ঞানৰ আৱশ্যকতা সম্যক ভাৱে উপলব্ধি কৰিব পাৰিছে । সকলো বিভাগতে যে কৃতকাৰ্য্যতা লভিছে—এই কথা নিঃসন্দেহে কব পাৰি । এনে উপযুক্ত গুণৰ প্ৰভাৱত যি নাৰীজাতিয়ে বহু বছৰ ধৰি পৰ্দাৰ আৰত আছিল তেনে জাতিয়ে আজি পৃথিবীক চমুক খুৱাইছে ।

উপযুক্ত আসনেৰে তিকতাজাতি সন্মানিত হলেও এটা কথা নকৈ নোৱাৰি । সি হৈছে কৰ্মবিভাগ । যদিও কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত ভাৰতীয় নাৰীয়ে পুৰুষৰ শাৰী পূৰাব পাৰিছে—সি অতি বিৰল । যত্নৰ অসাধ্য একো নাই । তথাপি স্ৰজন কৰ্ত্তাই স্ৰজনৰ সময়ত পুৰুষ আৰু তিকতাৰ কৰ্ম ভাগ কৰি পঠিয়াইছে । পৃথিবীৰ আদি মানব এদামে যেতিয়া হাল বাইছিল ইভে তেতিয়া সূতাৰে কাটিছিল । সেইবাবে বিপৰীত দলৰ লগত প্ৰতিদ্বন্দিতা চলালে প্ৰকৃতিৰ বিৰুদ্ধে হে যোৱা হব । পৃথিবীত এনে কিছুমান কাম আছে যিবিলাক কেৱল তিকতাইহে কৰিব পাৰে পুৰুষে নোৱাৰে আকৌ এনে কিছুমান কাম আছে যিবিলাক কেৱল পুৰুষে হে পাৰে ; তাত তিকতাৰ হাত নাই, ইয়াৰ পৰা বুজা যায় যে, নাৰীয়ে যি শিক্ষা পাই পুৰুষৰ তাত হাত নাই আৰু পুৰুষৰ শিক্ষাত নাৰীৰ হাত নাই । কিন্তু

আধুনিক যুগত ছয়োৰে মাজত প্ৰতিযোগিতা সমানেই চলিছে । কিয়নো প্ৰতিযোগিতাই কামৰ মৰ্যাদা ছুণ্ডে বঢ়ায় ।

কংগ্ৰেছে ভাৰতীয় নাৰী সকলৰ মনৰ পৰা অস্পৃশ্যতা, নিৰক্ষৰতা আদি সঙ্ঘীৰ্ণ ভাব কিছু-দূৰ আতৰাইছে । কংগ্ৰেছে লেজিচ্ লেচাৰত তিকতাক উৎসাহিত কৰিলে, আনকি নাৰীক মন্ত্ৰীৰ ভাগতো সহায় কৰিলে । শ্ৰীযুতা বিজয়লক্ষ্মী এই বিষয়ত প্ৰথম । বৰ্ত্তমান ভাৰতীয় যুক্তবাহুত শ্ৰীযুতা বিজয়লক্ষ্মী, সৰো-জিনী নাইডু, অমৃত কাওৰ আদি সকলে উপ-যুক্ত আসন লভিছে । আক কিছুদিনৰ পাছত আন বিভাগতো যে কত নাৰীয়ে ঠাই পূৰ্ণ কৰিবহি তাত সন্দেহ নাই । কংগ্ৰেছৰ বাহি-ৰেও নিখিল ভাৰত মহিলা সমিতিয়েও ভাৰ-তীয় নাৰীজাতিৰ উপকাৰ সাধন কৰিছে । বিশেষকৈ নাৰীজাতিৰ শিক্ষাপ্ৰচাৰ, মজুৰৰ কষ্ট নিবাৰণ হিন্দু সমাজৰ মহিলাৰ কঠোৰ বান্ধ মুক্তি কৰা বাল্যবিবাহ আদি নিবাৰণেই প্ৰধান ।

আঞ্জি-কালি বিশ্ব-বিদ্যালয় বিলাকত যি শিক্ষা দিয়া হৈছে সেই শিক্ষা কাৰ্য্যকৰী (Practical) শিক্ষাতকৈ মুখস্থ কৰা (theoretical) শিক্ষাৰ হে বেছি প্ৰাচুৰ্য্য । এনে শিক্ষাই ছাত্ৰীক ভবিষ্যত জীৱনত বিশেষ সহায় নকৰে । কিয়নো ভাৰতীয় বেছিভাগ নাৰীয়ে ডিগ্ৰীধাৰী হৈয়ো ঘৰতে বহি থাকে । অৱশ্যে ২ ১ জনেহে জীৱিকা আৰ্জনৰ বাট মুকলি কৰি লয় । এনে বিলাক কাৰণবশতঃ নাৰীৰ উপযোগী দিল্লীত Lady Jrwini

College স্থাপন হৈছে । এই কলেজ ভাৰ-তীয় স্ত্ৰীশিক্ষাৰ এটি মহান আদৰ্শ । নাৰী-জাতিৰ উপকাৰার্থে ইয়াত সকলোৰকমৰ শিক্ষা দিয়া হয়—যাতে বৰ্ত্তমান আক ভবিষ্যতত হাত সাৰটি পৰমুখাপেখী হৈ বহি থাকিবৰ আৱশ্যক নকৰে । বৰ্ত্তমানে ভাৰতে নাৰী-জাতিক যেনে ভাবে শিক্ষা দিয়া উচিত বুলি ভাবে—সেই সকলোবিলাক ইয়াতেই সমাবেত, এই কলেজৰ শিক্ষাই ধনী ছুখীয়া সকলো ছাত্ৰীৰে ভবিষ্যত জীৱনত বিশেষ সহায় কৰিব । নাৰীৰ যুগত নাৰীয়ে যি শিক্ষা পাই সেই শিক্ষাই ভবিষ্যতে গৃহিনী হিচাবে কিম্বা গাওঁ বিলাকত নিৰক্ষৰতা দূৰ কৰিবলৈ সক্ষম হব বুলি মনত নহয় । বৰ্ত্তমান ভাৰতীয় নাৰীক যিভাৱে শিক্ষা দিয়া হয় সি গঠন মূলক হব লাগিব । বম্বে, মাদ্ৰাজ আদিৰ বহুতো নাৰী ডাক্তৰ, ইঞ্জিনিয়াৰিং আদি হোৱা দেখা যায় । কিন্তু আমি মনত ৰাখিব লাগিব যে ভাৰতে এতিয়াও পূৰ্ণ স্বাধীনতা লাভ কৰা নাই—এতিয়াও ভাৰত ; আমেৰিকা, জাপান কিম্বা ৰাছিয়াৰ দৰে ধনী হবলৈ বাকী, সেই-ৰাবে প্ৰত্যেক নাৰীয়ে ঘৰুৱা কামৰ প্ৰতিও-লক্ষ্য ৰখা উচিত । নহলে ঘৰত বিশৃঙ্খলাই দেখা দিব ।

আধুনিক যুগত ভাৰতীয় নাৰীজাতিৰ শিক্ষাৰ আদৰ্শ কেনে হোৱা উচিত ;—ই ভাৰতীয় শিক্ষাবিদসকলৰ ওপৰত এটি ডাঙৰ সমস্যা ৰূপে দেখা দিছেহি । নাৰীৰ শিক্ষাৰ বিষয়ে নানা মুনিৰ নানা মত, কোনোৰ মতে আধুনিক যুগৰ স্ত্ৰীশিক্ষাই শত শত ভাৰতীয়

নাৰীৰ চৰিত্ৰত কলঙ্ক সানিছে সেইবাবে
পৌৰাণিক ৰীতি অনুযায়ীহে তেওঁলোকে
শিক্ষা পোৱা উচিত। তেওঁলোকৰ মতে
নাৰীৰ শিক্ষা সীতা, সাবিত্ৰী, দময়ন্তীৰ
আদিৰ দৰেহে হোৱা উচিত। কিন্তু তেওঁ-
লোকে ভাবি চোৱা উচিত যে আধুনিক
ভাৰতত যেতিয়া বাম নোলায় তেখে সীতাক
বিচাৰি পোৱাটো বিড়ম্বনা মাথোন। তথাপি
সময়ৰ সোঁতত যতদূৰ সম্ভৱ মহাসতী সকলৰ
মহান আদৰ্শ আগত লৈ কাৰ্য্য কৰি যোৱাই
আমাৰ কৰ্ত্তব্য। আধুনিক যুগত গান্ধীজি
আক তেখেতৰ সহধৰ্ম্মীগীয়ে প্ৰবৰ্ত্তোৱা
বুনিয়াদী শিক্ষাৰ (Basic education)
ফলত হেজাৰ হেজাৰ ভাৰতীয় নৰ-নাৰীৰ
জীৱনত সহায় কৰিছে। এনেশিক্ষাই ভাৰতীয়
নৰ-নাৰীৰ কামত মৰ্য্যদা ছুঙে ৰঢ়াইছে।
এই শিক্ষাৰ পৰা উৰ্ত্তীণ হৈ অহা গ্ৰাম সেৱিকা

বিলাকৰ যোগেদিয়েই ভাৰতক হেজাৰ হেজাৰ
গাৱঁৰ নাৰীসকলক শুশ্ৰূষা কৰা হৈছে।
অসমেও এনে শিক্ষাৰ অংশ গ্ৰহণ কৰিছে।
শ্ৰীযুক্ত অমল প্ৰভা দাসৰ 'শৰণীয়া আশ্ৰমণ'
মহাত্মাৰ মহান আদৰ্শত গঢ়ি উঠিছে।
সেইবাবে এনে শিক্ষাই ভাৰতীয় নাৰীজাতিৰ
জীৱনত তথা ভাৰতীয় এটা জাতি হিচাবে গঢ়ি
তোলাত সহায় কৰিব। এনেদৰে স্ত্ৰী শিক্ষা
বহুল ভাবে বিস্তৃত হলেহে জ্ঞানলাভ, ৰাজনীতি,
অৰ্থনীতি প্ৰভৃতি সকলো বিষয়তেই শিক্ষাৰ
উন্নতি হব। ভাৰতীয় নাৰীজাতিয়ে কেৱল
গৃহস্থালী বিষয়তে শিক্ষাৰ শেষ বুলি নাভাবি
শিক্ষা, দৰ্শন, বিজ্ঞান, বাণিজ্য আদি সকলো
বিষয়তে পুৰুষৰ সমকক্ষ হৈ কাম কৰিলে
ভাৰতীয় নাৰীয়েও জাপান বা ৰাছিয়াৰ
নাৰীৰ শাৰীত ঠায় পূৰাব পাৰিব—ই
নিশ্চিত।

‡ বৰাগী-গীত ।

বীনা-পানি আয়ে চালে চকুমেলি
ছখীয়া সন্তানৰ প্ৰতি—মোৰ গুৰু ঐ
চৌধুৰী দেৱে তাকে গমে পাই
বিনয়ে কৰিলে তুতি মোৰ গুৰু—ঐ
বিনা পয়চাবে কলেজখন পাতিলে
ছখে কণ্ঠৰে ভোগি—মোৰ গুৰু ঐ
শত বিপদকো কাটি কৰি থই
দেখালে আদৰ্শ ডাঙি—মোৰ গুৰু ঐ

শ্ৰীযতীন হাজৰিকা,
ডিব্ৰুগড় কলেজ ১ম বাৰ্শিক (কমাৰ্চ)
অধক্ষ্য হিচাবে বসু গুৰু আহিলে
বাইজৰ হকে ঐ লাগি—মোৰ গুৰু ঐ
বিনা বেতনেৰে শিক্ষা দান কৰিলে
ধৰ্ম্মতত্ত্ব জ্ঞান লভি—মোৰ গুৰু ঐ
দেহে কেহে খাটি দত্ত গুৰু দেৱে
আজীৱন কৰিলে পণ—মোৰ গুৰু ঐ
শিষ্য বিচাৰি ফুৰিব ধৰিলে
ত্যাগি ছুদিনীয়া ধন—মোৰ গুৰু ঐ

† ৩০।৪।৪৮ তাৰিখে হোৱা ডিব্ৰুগড় কলেজৰ সঙ্গীত সন্মিলনত গোৱা হৈছিল।
গায়ক—শ্ৰীখগেন হাজৰিকা।

আহিল দে গুরু আনন্দ মনেবে
 উন্নতি কামনা কবি—মোৰ গুরু এ
 হিয়া উবুৰিয়াই দিবলৈ ধৰিলে
 শিক্ষাৰ লেকাম ধৰি—মোৰ গুরু এ
 সুশীল, সুবেন, পাত্ৰ বাজখোৱা দস্ত,
 দেৱ পূজ্য সকলে আহি—মোৰ গুরু এ
 কৰিলে আৰম্ভ শিক্ষাৰ মহলা
 জৰ্জৰ শিক্ষালয়ত বহি—মোৰ গুরু এ
 লক্ষ্মী স্বকপিণী সবলা আইদেৱে
 প্ৰথমে ভক্তি হই—মোৰ গুরু এ
 গোটাৰ ধৰিলে শিষ্যৰ সংখ্যা
 নিজে টানি-টুনি লৈ—মোৰ গুরু এ
 * দ্বিতীয় বাৰ্ষিকৰ মাণ্ডবস্তু সকলে
 অক্লান্ত কৰ্ম কৰি—মোৰ গুরু এ
 নিজৰ জীৱনৰ বছৰেক ত্যজিও
 বাথিলে নিৰলে ধৰি—মোৰ গুরু এ
 আহে চক্ৰৱৰ্তী বসু, ভট্টাচাৰ্জী
 গোস্বামী, আচাৰ্য্যদেৱ—মোৰ গুরু এ
 আহে গুণ্ডাবাই বকরা, আনন্দ
 শিক্ষাদান একোটি দিব—মোৰ গুরু এ
 শৰ্মা, বৰা কাই সম্পাদক আছিলে
 উন্নতি কামনা কৰি—মোৰ গুরু এ
 তেওঁলোক গুচিগল কাৰ্য্য ভাৱ পৰি বল
 ললে দে, বকরাই ধৰি—মোৰ গুরু এ
 কাপে কলম ধৰি ইবা আইদেও ওলালে
 ভাষাবে উন্নতি সাধি—মোৰ গুরু এ
 দেহে কেহে খাটি চৌধুৰী দেৱে
 ঘৰটি আনিলে খুজি—মোৰ গুরু এ

সঙ্গীত সম্পাদক বকরা ককায়ে
 পঞ্চমত সুৰটি তানি—মোৰ গুরু এ
 জ্ঞান স্বীপ গচি জ্বলালে ধীবেবে
 অজ্ঞান আন্ধাৰ জিনি—মোৰ গুরু এ
 পুৰণি সম্পাদক সবে মিলি জুলি
 নতুনক দিলেহি জাপি—মোৰ গুরু এ
 ললে গাতে পাতি নিজৰ ভাৱ খনি
 সিদ্ধ মনেৰে সাপি—মোৰ গুরু এ
 আন্ধাৰে সাধাৰণ বকরাই ছু-ভাষাৰ
 একোটি সম্পাদক হই মোৰ গুরু এ
 কলেজৰ উন্নতি হকে এ খাটিছে
 নিস্বার্থ প্ৰেমিক হই—মোৰ গুরু এ
 সঙ্গঠন সম্পাদক হাজৰিকা দেৱে
 দেহে কেহে লাগিছে এ মোৰ গুরু এ
 বকরা দেৱেও খেলৰ গুৰিধৰি
 খেলাধুলা পাতিছে গৈ মোৰ গুরু এ
 ঘোষ, আলি, ভট্ট পাইট, মোহন
 একো বিভাগত থাকি—মোৰ গুরু এ
 কৰিব ধৰিছে নিজৰ কৰ্তব্য
 যিমান পাইছে ঢুকি—মোৰ গুরু এ
 আইদেও দাস, সেন থাপা, হাজৰিকাই
 টাকুৰি ঘূৰাদি ঘূৰি—মোৰ গুরু এ
 নিজৰ দায়িত্ব নিজে বুজিলই
 ইটো সিটো কৰিছে ফুৰি—মোৰ গুরু এ
 বৈবাগী বেষেৰে বৈবাগী যতীনে
 বচিলে ববাগী গীত—মোৰ গুরু এ
 গুরু, ভকত এ যাবৰ সময় হল
 ক্ষমিব সকলো ক্ৰতি মোৰ গুরু এ

* ১৯৪৮ চনত ইয়াৰ নিৰ্দিষ্ট পৰীক্ষা দিয়া ছাত্ৰ সকল। তেওঁলোকে আৰম্ভনিৰ প্ৰথম ছবছৰ একে মহলাতেই কলেজৰ উন্নতি সাধন কাৰ কটাইছিল।

দ্বিতীয় বাৰ্ষিক শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলৰ বিদায় উপলক্ষে ডিব্ৰুগড় কলেজ ইউনিয়নৰ শ্ৰীতি উপহাৰ ।

প্ৰিয় বন্ধু সকল !

জগত পৰিবৰ্ত্তনশীল । এই পৰিবৰ্ত্তনশীল জগতৰ কালৰ চকৰিৰ খোজত খোজ মিলাই চলাতোৱেই বিশেষত্ব । বিবহ মিলন বিচ্ছেদ প্ৰাণী জগতৰ অবিচ্ছেদ্য অঙ্গ । সিদ্ধিলাভ মাত্ৰ আপোনালোকে আমাক আপোনালোকৰ বুকুৰ মাজলৈ আদৰি লৈছিল কিন্তু কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত পৰি আজি আমি আপোনালোকক আমাৰ বুকুৰ মাজৰ পৰা ফালি দিব লগাত পৰিছো । বন্ধু সকল ! সেই পাঠী বন্ধুৰ অস্তবত থকা সৰ্বম চেনেহৰ বিষয়ে আপোনালোকক বঢ়াই নকলেও হয় । এই স্নেহ শ্ৰীতি আৰু আমাৰ মাজত থকা বিশ্বাসৰ বৰ্ণনা অতি অতুলনীয় । ইয়াক আত্মীয় স্বজনৰ চেনেহৰ লগত বিজ্ঞাব নোৱাৰি । নকলেও হয় এই চেনেহ শ্ৰীতি অমৰণ, আৰু অতি উপাদেয় ।

বন্ধু সকল ! আজি আমি কালৰ কুটিল গতিত পৰি বাধ্যহৈ আমাৰ সোঁহাত স্বৰূপ আপোনালোকক আমাৰ মাজৰপৰা বিদায় দিবলৈ ওলাইছো । আশা কৰোঁ আপোনালোকেই গঢ়িথৈ যোৱা এই “ডিব্ৰু কলেজ” আৰু এৰি থৈ যোৱা এই নিঃকিন বন্ধুসকললৈ আহৰি পালে এবাৰ স্মৰণি চাব । এই “ডিব্ৰু কলেজ” আপোনালোকৰ ওচৰত সদায় কৃতজ্ঞ যিহেতু আপোনালোকেই ইয়াৰ পথ প্ৰদৰ্শক । আপোনালোকৰ নিঃস্বার্থ ত্যাগৰ ফলতেই আজিৰ “ডিব্ৰু কলেজ” প্ৰতিস্থিত হৈ উঠিছে ।

আজি আপোনালোকক এই বিদায় পৰত দিবলৈ আমাৰ একোৰে একোটি নাই—আছে মাথোন ছুৱাৰ কঠুৱা হিয়াৰ নিবস বাণী । আশাকৰো ইয়াকেই বন্ধুত্বৰ চিন স্বৰূপে লৈ আমাৰ সকলো দোষ ত্ৰুতি ক্ষমা কৰে ।
আপোনালোকৰ সুদীৰ্ঘ উজ্জল জীৱন পথত ঈশ্বৰ সহায় হওক ।

বিনীত—

ডিব্ৰুগড় কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী বৃন্দৰহৈ

৩০-৩-৪৮

—পুথিৰ সমালোচনা—

মহাসতী জয়মতী :—

ৰায়চাহাব শ্ৰীযুক্ত বেণুধৰ ৰাজখোৱা দেবৰ দ্বাৰা ৰচিত। লিখকে
সতী জয়মতীৰ জীৱন বৃত্তান্ত উপন্যাস আকাৰত লিখিছে। সতীৰ
জীৱনীৰ ওপৰিও পুথি খনি এটি ঘৰুৱা অসমীয়া শব্দৰ ভৰাল বুলিব
পাৰি। আমি সকলো প্ৰকাৰে পুথি খনিৰ বহুল প্ৰচাৰ কামনা
কৰিলো।

সম্পাদক

কলেজ আলোচনী

২৯৫১৪৮